

עמדות כלפי אנשים עם מוגבלות בעשרים ערים נבחרות בישראל

2018

ד"ר ליאת נצר

פרופ' עירן הלפרין

המרכז היישומי לפסיכולוגיה של שינוי חברתי

ביה"ס לפסיכולוגיה ע"ש ברוך איבצ'ר, המרכז הבינתחומי הרצליה

נובמבר, 2018

מוגש לשותפות מקרן אריסון וקרן רודרמן

תוכן עניינים

3	1. תקציר ממצאי המחקר
6	2. מטרות ומבט כללי
7	3. מאפייני המדגם שיטת איסוף הנתונים
9	4. תיאור המדדים הנכללים במחקר
13	5. היחס כלפי אנשים עם מוגבלות: אוכלוסיה הבוגרת
25	6. היחס כלפי אנשים עם מוגבלות: דירוג רשויות
29	7. היחס כלפי אנשים עם מוגבלות: בני הנוער
39	8. מקורות
40	9. נספחים

תקציר המחקר

מחקר זה בוחן את עמדות הציבור כלפי אנשים עם מוגבלות לשנת 2018, וממשיך את המחקר שנעשה בשנים 2016-2017. במחקר הנוכחי השתתפו 3,029 משיבים מהאוכלוסיה הבוגרת מעשרים ערים נבחרות בישראל: תל-אביב, ירושלים, חיפה, ראשון לציון, שוהם, נתניה, הרצליה, הוד השרון, כרמיאל, באר-שבע, אשקלון, אשדוד, רמת גן, בני ברק, נצרת, רחובות, חולון, פתח תקווה, חדרה וטבריה. בנוסף, השתתפו במחקר 480 בני נוער בגילאים 15-18 (400 מהאוכלוסיה היהודית ו-80 מהאוכלוסיה הערבית בישראל). בני הנוער ענו על שאלון שהותאם לחתך גילאים זה, וכלל שאלות דומות לאלו שעליהן השיבו המשתתפים הבוגרים, כמו גם שאלות ייחודיות לבני הנוער.

המשתתפים במחקר דיווחו על מידת הסכמתם עם מגוון מדדים הכוללים תפיסות כלפי אנשים עם מוגבלות (סטריאוטיפים, הומוגניות כקבוצה, ותפיסות איום מאנשים עם מוגבלות), רגשות כלפי אנשים עם מוגבלות, התנהגות כלפי אנשים עם מוגבלות (תמיכה במדיניות מפלה, הימנעות מקרבה חברתית, נכונות לסייע לאנשים עם מוגבלות, התנהגות פוגענית ושיח בנוגע למוגבלות), ועמדות לגבי תפקוד הרשות המקומית ביחס לאנשים עם מוגבלות (הכרה באפליה כלפי אנשים עם מוגבלות ברשות המקומית, תפקוד הרשות המקומית בנוגע לאנשים עם מוגבלות, חשיבות העיסוק בנושא בבחירות המקומיות).

שנת 2018 הינה השנה השלישית בה נערך המחקר. על כן, לראשונה, התאפשרה בחינה של מגמות ושינוי ביחסה של האוכלוסיה לאנשים עם מוגבלות לאורך השנים. הממצאים מראים מגמה כללית של שיפור קטן אך עקבי בעמדות, רגשות והתנהגות הציבור כלפי אנשים עם מוגבלות. בנוסף, בהשוואה לשנים הקודמות, נמצאו שיפור ועליה במדד הנגישות המשוקלל בערים השונות בישראל. כמו כן, על רקע הבחירות המקומיות שהתקיימו בשנת 2018, נמצא כי מרבית התושבים מעוניינים שהמועמדים לרשות המקומית יעסקו בקידום מעמדם של אנשים עם מוגבלות. לבסוף, לראשונה בשנת 2018, נבחן היחס של בני הנוער בישראל כלפי אנשים עם מוגבלות. תוצאות המחקר מגלות כי עמדות בני הנוער כלפי אנשים עם מוגבלות, פחות מכילות וסובלניות. בנוסף בני הנוער נמצאו גבוהים מהאוכלוסיה הבוגרת בהתנהגות מדירה ופוגענית כלפי אנשים עם מוגבלות.

בשנת 2018 בהשוואה לשנים הקודמות נמצא שיפור מתון ביחס של משתתפי המחקר כלפי אנשים עם מוגבלות (אם כי לא בכל המדדים). לדוגמה, נמצאה ירידה בתפיסה של אנשים עם מוגבלות כבעלי יכולת נמוכות (לצד עליה בתפיסה שלהם כאנשים חמים). לעומת השינויים המתונים יחסית ברמת התפיסות והעמדות, ברמת הרגשות ומדדי ההתנהגות נצפו שינויים משמעותיים יותר ומעודדים. ראשית, נמצאה מגמה של עליה ברגשות חיוביים (אמפתיה) כלפי אנשים עם מוגבלות וירידה ברגשות שליליים (מבוכה).

מגמה זו מתקשרת גם למגמה של עליה בנכונות להתנהגות מיטיבה כלפי אנשים עם מוגבלות. אכן, ממצאי המחקר מראים ירידה בהימנעות מקיום קרבה חברתית לאנשים עם מוגבלות, וכך ירידה בתמיכה במדיניות מפלה כלפיהם. בנוסף נמצאה עליה מסוימת בנכונות להגיש עזרה אישית ובתמיכה בעזרה וסיוע של המדינה לאנשים עם מוגבלות.

ברמת הרשויות המקומיות ניכר כי ב 2018, בהשוואה לשנים קודמות, הצטמצמו הפערים בין הרשויות במדד הנגישות המשוקלל (מדד המשקלל תפיסות, עמדות והתנהגות כלפי אנשים עם מוגבלות, ונועד לבחון גישה כללית מכילה ומטיבה כלפי אנשים עם מוגבלות). כך שבמרבית הרשויות (ובעיקר באלו שהיו נמוכות יותר בדירוגן בשנים הקודמות) נמצאה עליה במדד. בבחינה ספציפית של הערים השונות נמצא שוהם והוד השרון (ובמידה פחותה במעט גם ראשון לציון ותל אביב), שמרו על דירוגים גבוהים ביותר במדד הנגישות המשוקלל. לעומתן, העיר נצרת (ובמידה פחותה גם אשדוד) מדורגת בכל שלוש השנים בתחתית הרשימה. בנוסף לאור הבחירות המקומיות שהתקיימו בשנת 2018, נמצא כי מרבית משתתפי המחקר מעוניינים שהמועמדים בבחירות יעסקו יותר בקידום מעמדם וזכויותיהם של אנשים עם מוגבלות. ממצא זה מתקשר לממצא אחר שעולה מהסקר, והוא שבניגוד ליחס לקבוצות מיעוטים אחרות (לאומיות, ואתניות), ברמת המדיניות הלאומית, מרבית המשתתפים תומכים בסיוע של המדינה והחברה לאנשים עם מוגבלות ומתנגדים לאפליה והדרה שלהם. ועם זאת, בהשוואה לתמיכה במעורבות המדינה, אחוז קטן בהרבה מהמשתתפים, נכון לפעול בעצמו למען אנשים עם מוגבלות ואחוז ניכר מדווח על הימנעות פעילה מקרבה חברתית אליהם. בדומה, בעוד שברמה הלאומית המשתתפים לא חשים שאנשים עם מוגבלות מהווים איום על המדינה, ברמה האישית, המפגש עם אנשים עם מוגבלות מעלה ברבים מהמשתתפים תחושת איום על העצמי הבריא. ניכר איפה, כי בעוד שהדרה ואפליה כלפי אנשים עם מוגבלות ברמה הלאומית נתפסות כלא לגיטימיות, התמונה מורכבת יותר ברמה הבינאישית. זירה זו עדיין מהווה קרקע פורייה להתנהגויות שדוחקות אנשים עם מוגבלות מחוץ לזרועות החברה הכללית, ומסמנות אותם כבלתי רצויים.

לבסוף, הממצאים בקרב אוכלוסיית הנוער מגלים מגמות דומות לאלו שנמצאו באוכלוסייה הבוגרת. ועם זאת, בני הנוער שליליים יותר מהמבוגרים ביחסם כלפי אנשים עם מוגבלות בכלל המדדים שנבחנו במחקר; עמדות, רגשות ומדדי התנהגות. בנוסף, בדוח הנוכחי הושם דגש על התנהגויות של בני הנוער כלפי בני נוער אחרים עם מוגבלות. הדוח מעלה ממצאים מדאיגים של התנהגות מדירה ופוגענית כלפי נערים עם מוגבלות. לאור ממצאים אלו, נבחנה השאלה עד כמה בני הנוער והמבוגרים חשופים לשיח בנושא אנשים עם מוגבלות? ניתן לשער כי בני הנוער יהיו חשופים יותר לשיח בנושא, בעיקר בין כותלי בית הספר, לנוכח

הדגש המושם (לפחות ברמה הצהרתית) על סוגיות של הכלה וקבלת האחר בבתי הספר. באופן כללי, מדיווחי בני הנוער והמבוגרים עולה כי השיח בנושא אנשים עם מוגבלות אינו רווח בחברה. יתרה מכך, מדיווחי בני הנוער והורים לילדים (בסקר של האוכלוסייה הבוגרת), עולה כי בבתי הספר מתקיים שיח מועט מאוד בנושא. מאחר והשיח בנושא הוא אבן יסוד חשובה ביותר להעלאת מודעות והובלת שינוי, ניכר כי חשוב למצוא את הדרכים והכלים לקידום שיח שכזה בבתי הספר בפרט ובשיח הציבורי בכלל.

הממצאים מצביעים על החשיבות הגדולה שבהבחנה בין מדדים המייצגים היבטים שונים של היחס כלפי אנשים עם מוגבלות - ההיבט התפיסתי, הרגשי וההתנהגותי. יחד, הם מייצרים תמונה מורכבת המאפשרת לעמוד על פניה השונים של התשתית הפסיכולוגית העומדת בבסיס עמדות הציבור כלפי אנשים עם מוגבלות, המהווה עוגן מחקרי שביכולתו לסייע בהכוונה וביצירה של תכניות והתערבויות לשיפור יחס הציבור כלפיהם.

מטרות ומבט כללי

אנשים עם מוגבלות סובלים מסטיגמות וסטריאוטיפים שליליים, כך שמוגבלותם מוכללת לכדי רושם כללי לגבי אישיותם ויכולותיהם. סטיגמות וסטריאוטיפים אלה מובילים, פעמים רבות, להדרתם מהמרחב הציבורי, אפלייתם בהשכלה ובתעסוקה, ואף לגילויי אלימות ישירה כלפיהם. בעשורים האחרונים, מדינות מערביות רבות מקדמות ומיישמות תכניות והתערבויות מערכתיות ומוסדיות שמטרתן להקל על תפקודם של אנשים עם מוגבלות במרחב הפיזי והחברתי, ולשפר את יחס הציבור כלפיהם. על מנת לייעל מאמצים אלה, יש לעגנם בידע מחקרי על המבנים הפסיכולוגיים העומדים בבסיסו של היחס כלפי אנשים עם מוגבלות. ואכן, התפתח גוף מחקר משמעותי בתחום זה, בעיקר בשנים האחרונות (Benomir, Nicolson & Beail, 2016; Burke, Bezyak, Fraser, Pete & Chan, 2013; De Boer, Pijl & Minnaert, 2012 ; Nota, Ginevra & Soresi, 2014).

מסמך זה מציג את ממצאי המחקר לבחינת יחס הציבור הישראלי כלפי אנשים עם מוגבלות, בהתבסס על מגוון מדדים, שנמצאו במחקרים קודמים כקשורים באפליה וחוסר סובלנות כלפי קבוצות שונות. מחקר זה נערך באמצעות "המרכז היישומי לפסיכולוגיה של שינוי חברתי" במרכז הבינתחומי, הרצליה. "המרכז היישומי לפסיכולוגיה של שינוי חברתי" מתמחה בתהליכים הפסיכולוגיים העומדים בבסיס יחסים וסכסוכים בין קבוצות, ובפיתוח התערבויות פסיכולוגיות מבוססות-מחקר לשינוי חברתי. הדו"ח הנוכחי מהווה המשך לדוחות "מדד הנגישות העירוני" מהשנים 2016-2017. על בסיס לקחים שהופקו מהמחקר שנערך בשנים הקודמות, בוצעו שינויים והתאמות במדדים בהם נעשה שימוש, ונוספו מדדים חדשים.

ממצאי המחקר מוצגים בשלושה פרקים. הפרק הראשון מציג את ממצאי המחקר המרכזיים ברמה הארצית, תוך השוואה של ממצאי השנה הנוכחית לממצאי השנים הקודמות בהן נערך המחקר. בפרק השני מוצגת בחינה של יחס הציבור כלפי אנשים עם מוגבלות בעשרים רשויות מקומיות: תל-אביב, ירושלים, חיפה, ראשון לציון, שוהם, נתניה, הרצליה, הוד השרון, כרמיאל, באר-שבע, אשקלון, אשדוד, רמת גן, בני ברק, נצרת, רחובות, חולון, פתח תקווה, חדרה, טבריה. הפרק השלישי מציג סקירה של יחס בני הנוער בישראל כלפי אנשים עם מוגבלות.

המסמך מוגש לשותפות מטעם קרנות אריסון ורודרמן במסגרת מאמצייהן ארוכי-הטווח לפעול להעלאת המודעות לאיכות חייהם של אנשים עם מוגבלות בישראל ולקידום זכויותיהם.

מאפייני המדגם ושיטת איסוף הנתונים

נתוני המחקר נאספו במהלך החודשים אוגוסט-ספטמבר 2018 באמצעות חברות הסקרים "Panel4 all", Ipanel וגיאווקרטוגרפיה. תוך שימוש בשאלון מקוון (אינטרנטי)¹. המדגם הסופי באוכלוסיה הבוגרת כלל 3,029 משתתפים מעשרים ערים נבחרות בישראל²:

מספר משתתפים	עיר	מספר משתתפים	עיר
154	באר שבע	209	חיפה
151	נתניה	206	ירושלים
144	בני ברק	197	תל אביב
120	נצרת	188	פתח תקווה
111	הוד השרון	174	רחובות
108	הרצליה	173	רמת גן
107	טבריה	167	אשקלון
104	חדרה	165	ראשון לציון
95	שוהם	158	אשדוד
93	כרמיאל	154	חולון

להלן מאפייניהם הדמוגרפיים של משתתפי המדגם: מרבית המשתתפים הינם יהודים, ומיעוטם נוצרים ומוסלמים. בדומה למאפייני המדד משנים קודמות, שיעור הנשים שהשתתפו במחקר גדול משיעורן באוכלוסיה (לפי נתוני הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה). התפלגות הגילאים במחקר דומה להתפלגות הגילאים באוכלוסיה, עם נטייה קלה לייצוג משמעותי של יותר בני 40-26 במדגם. רובם הגדול של המשתתפים הינם בעלי השכלה על תיכונית ומרביתם מדווחים על רמת שכר נמוכה מהממוצע באוכלוסיה. שיעור החילונים והדתיים במחקר דומה לזה שבאוכלוסיה הכוללת. לבסוף, רובם המכריע של המשתתפים במחקר מדווח על היעדר מוגבלות מסוג כלשהו. עם זאת, במחקר זה עלה מספר המדווחים על מוגבלות בהשוואה לדוחות מהשנים הקודמות. בנוסף, יותר ממחצית מהנשאלים במדגם דיווחו כי יש להם קשר כשלהו (קרוב או רחוק) עם אדם אחד או יותר עם מוגבלות. בנוסף השתתפו במחקר 480 בני נוער. התפלגות בני הנוער על פני המדדים הדמוגרפיים היתה דומה בעיקרה לזו של האוכלוסיה הבוגרת (מבחינה גילית נעשה מאמץ לדגום חלק שווה לכל אחד

¹ השאלונים שהופצו בקרב האוכלוסיה הערבית תורגמו מעברית לערבית ותוקפו בהליך מקובל ומקצועי.
² 51 משתתפים נוספים מהאוכלוסיה הבוגרת דיווחו כי אינם מתגוררים באחת מ-20 הרשויות שנבחרו.

מהגלאים 15-18). חשוב לשים לב כי מדגם בני הנוער מהווה מדגם מייצג מבחינה גיאוגרפית של בני הנוער במדינת ישראל (כלומר, אינו מתבסס רק על עשרים הערים עליהן מבוסס המדגם הבוגר).

	אוכלוסייה בוגרת	בני נוער
מין³:	נשים: 2,163 (71%) גברים: 866 (29%)	נשים: 305 (64%) גברים: 175 (36%)
גיל:	18-25: 536 (18%) 26-40: 1,502 (50%) 41-60: 740 (24%) 61-85: 251 (8%)	15: 99 (21%) 16: 133 (28%) 17: 125 (26%) 18: 123 (26%)
דת⁴:	יהודים: 2,657 (87%) מוסלמים: 92 (3%) נוצרים: 64 (2%) אחר: 68 (2%)	יהודים: 388 (81%) מוסלמים: 83 (17%) נוצרים: 2 (0.4%) אחר: 7 (2%)
רמת דתיות⁵:	חילוניים: 1600 (53%) מסורתיים: 686 (23%) דתיים: 372 (12%) דתיים מאוד: 225 (7%)	חילוניים: 181 (38%) מסורתיים: 148 (31%) דתיים: 114 (24%) דתיים מאוד: 37 (8%)
מוגבלות:	עם מוגבלות: 262 (8%) ללא מוגבלות: 2803 (92%)	עם מוגבלות: 33 (7%) ללא מוגבלות: 447 (93%)
קשרים עם אנשים עם מוגבלות:	קשרים קרובים: 1311 (43%) אין: 1718 (57%)	קשרים קרובים: 201 (42%) אין: 279 (58%)
קשרים עם מוגבלות:	קשרים רחוקים: 1303 (43%) אין: 1726 (57%)	קשרים רחוקים: 243 (51%) אין: 237 (49%)
הכנסה⁶:	מתחת לממוצע: 1790 (59%) ממוצע: 311 (10%) מעל הממוצע: 480 (16%)	
השכלה:	תיכונית ומטה: 766 (25%) על תיכונית: 1,835 (61%) תואר שני ומעלה: 428 (14%)	

³ בכדי להצליח לגייס מספר משמעותי של נבדקים מכל 20 הרשויות שנבחרו, ההשתתפות במחקר התאפשרה לכלל האוכלוסייה ללא מכסות דמוגרפיות. כתוצאה מכך המדגם כלל אחוז גבוה יותר של נשים מחלקן באוכלוסייה. בחינה של תוצאות המחקר תוך תיקון סטטיסטי של אחוז המשתתפים על פי המגדר שלהם, לא העלתה שינויים משמעותיים בממצאים.

⁴ כ - 6% משתתפים מהאוכלוסייה הבוגרת סרבו לציין מה דתם.

⁵ כ - 5% משתתפים מהאוכלוסייה הבוגרת סירבו לציין את מידת הדתיות שלהם.

⁶ כ - 15% משתתפים העדיפו שלא לציין את רמת ההכנסה שלהם.

המדדים במחקר

המדדים הנכללים במסמך זה כוללים היבטים שונים של היחס כלפי אנשים עם מוגבלות: תפיסות (עמדות) כלפי אנשים עם מוגבלות, רגשות כלפי אנשים עם מוגבלות, התנהגות כלפי אנשים עם מוגבלות, ועמדות הציבור לגבי תפקוד הרשות המקומית ביחס לאנשים עם מוגבלות (הפריטים המרכיבים כל מדד מופיעים בנספח לדוח)⁷.

תפיסות כלפי אנשים עם מוגבלות:

- 1. סטריאוטיפים נפוצים כלפי אנשים עם מוגבלות:** המדד בוחן תפיסה סטריאוטיפית כלפי אנשים עם מוגבלות במישורים של יכולת וחום. מחקרים בתחום הפסיכולוגיה החברתית מראים כי אנשים עם מוגבלות נתפסים לרוב כחמים ו"חביבים" מחד, וכבעלי מסוגלות נמוכה מאידך. האמונה כי אנשים עם מוגבלות הינם בעלי יכולות נמוכות נובעת, בין היתר, מהצורך האנושי-אוניברסאלי להצדיק את המערכת החברתית-כלכלית הקיימת. כך האפליה התעסוקתית והכלכלית ממנה הם סובלים, מקבלת צידוק, ונמנע איום על הסטטוס קוו. ואולם, הפן ה"חיובי" של הסטריאוטיפ כלפי אנשים עם מוגבלות ("חום" גבוה) מצדיק גם הוא את הדרתם ואפלייתם, שכן הוא טומן בחובו תחושת עליונות ופטרנליזם של האוכלוסייה ה"בריאה" על הקבוצה "חסרת האונים". פריט לדוגמה: "באיזו מידה כל אחת מהתכונות מתארת לדעתך אדם טיפוסי עם מוגבלות?" (סולם הדירוג: 1 = עוין; 8 = חם (ידידותי)).
- 2. תפיסת אנשים עם מוגבלות כהומוגניים:** המדד בוחן את המידה שבה אנשים עם מוגבלות נתפסים כקבוצה הומוגנית. כפועל יוצא מהנטייה האוניברסלית לחלוקה של בני האדם לקטגוריות חברתיות של קבוצות "פנים" וחוץ", קיימת גם הנטייה לראות את קבוצת החוץ כהומוגנית יותר מקבוצת הפנים. כלומר, חברי קבוצת החוץ (במקרה זה, אנשים עם מוגבלות) נתפסים כדומים זה לזה, וההבדלים הבינאישיים ביניהם נתפסים כמשניים לתכונותיהם המשותפות. הנטייה לראות אנשים עם מוגבלות כקבוצה הומוגנית, ולהתעלם מהבדלים בינאישיים ביניהם (לרבות ההבדלים הנגזרים מסוגי המוגבלות השונים), מהווה כר פורה ליצירת דעות קדומות וסטריאוטיפים שליליים ופשטניים כלפי אנשים עם מוגבלות. פריט לדוגמה: "אני מאמין שאנשים עם מוגבלות מסוגים שונים (פיזית, נפשית, שכלית) חולקים תכונות משותפות" (סולם דירוג: = כלל לא מסכים; 7 = מסכים במידה רבה).
- 3. תפיסות איום מאנשים עם מוגבלות:** המחקר הפסיכולוגי מזהה "איום נתפס" כגורם משמעותי בניבוי דעות קדומות והדרה של הקבוצות המאיימות. המדד כולל שאלות שעוסקות באיום מעשי וסמלי

⁷ הסקר כלל מדדים שאינם מדווחים בדוח הנוכחי. ניתן לפנות לעורכי המחקר לקבלת הנתונים הרלוונטיים.

ברמה הלאומית: באיזו מידה הנשאלים תופסים אנשים עם מוגבלות כמאיימים ברמה הסמלית (איום על מרקמה של החברה הבריאה) וברמה המעשית (איום על משאבים כלכליים). פריט לדוגמה: "שילוב אנשים עם מוגבלות בחברה הישראלית מאיים על חוסנה של החברה הכללית". בנוסף, מופיעות שאלות הבוחנות את מידת האיום ברמה האישית; איום על תפיסת "העצמי הבריאה". כלומר, באיזו מידה הנשאלים חושבים על פגיעותם העצמית (או פגיעותם של בני משפחתם) למוגבלות, ועד כמה הם חוששים שהדבר יערער את מרקם חייהם. פריט לדוגמה: "אם תהפוך יום אחד לאדם עם מוגבלות, עד כמה את מפחד שתאבד את החברים שלך?" (סולם דירוג: = כלל לא מסכים; 7 = מסכים במידה רבה).

רגשות כלפי אנשים עם מוגבלות:

המפגש עם אנשים עם מוגבלות צפוי לעורר מגוון רגשות. המחקר העדכני בתחום הרגשות חורג מההבחנה המסורתית בין רגשות חיוביים ושלייליים, ומכיר במקורותיהם והשלכותיהם הייחודיות של רגשות שונים. המדד בוחן עד כמה המפגש עם אדם עם מוגבלות מעורר במשתתפי הסקר רגשות שונים, הכוללים: אמפתיה, גועל, עצב, הערצה, רחמים ומבוכה (סולם הדירוג: 1 = כלל לא, 7 = במידה רבה).

מדדים התנהגותיים ביחס לאנשים עם מוגבלות:

כמקובל בשאלוני דיווח-עצמי, ובכדי להימנע מהטיות בדיווח (כגון רציה חברתית או העדרה של התנסות במצבים רלוונטיים) נעשה שימוש במדדים הבוחנים את כוונות ההתנהגות של משתתפי הסקר, לצד שאלות (שנוספו למחקר בשנה הנוכחית) הבוחנות התנהגויות בפועל.

1. קרבה חברתית ותמיכה במדיניות מפלה כלפי אנשים עם מוגבלות: מדד זה, הינו מדד "ישיר" לבחינת

המידה שבה משתתפי הסקר מעוניינים בקשר ומגע חברתי עם אנשים עם מוגבלות פריט לדוגמה: "הייתי מוכן להיות חבר של אדם עם מוגבלות". לצד שאלות אלו המדד כולל גם שאלות הנוגעות לתמיכה במדיניות הנוגעת להשתתפות החברתית של אנשים עם מוגבלות, הכלתם במרחב הציבורי וזכותם לשוויון. פריט לדוגמה: "יש לאפשר לאנשים עם מוגבלות לקחת חלק בכל פעילות בה לוקחת חלק החברה הכללית" (סולם הדירוג: 1 = כלל לא מסכים; 7 = מסכים במידה רבה).

במחקר בשנת 2018 נוספו מספר פריטים שנועדו להרחיב את היריעה בנוגע לסוגי הקשרים המאפיינים את החיים במאה ה-21. פריט לדוגמה: "הייתי מוכן להיות חבר בקבוצת פייסבוק או וואטסאפ שחברים בה אנשים עם מוגבלות".

בנוסף, השאלות על קרבה חברתית בשאלון בני הנוער זהות בתוכן לאלו המופיעות בשאלון לאוכלוסייה הבוגרת, אך הן מתייחסות באופן ספציפי למגע חברתי עם בני נוער עם מוגבלות. פריט

לדוגמה: "הייתי מוכן להיות חבר של נערה/בן בת גילי שיש לו מוגבלות". לשאלון בני הנוער נוספו גם מספר שאלות ייחודיות עבור אוכלוסייה זו. פריט לדוגמה: "לרוב אבחר שלא להתקרב לנערה/עם מוגבלות, כי אני לא יודע מה להגיד ל/ה בגלל המוגבלות שלו/ה".

- 2. נכונות לעזרה אישית וקולקטיבית:** מדד זה בוחן תמיכה של משתתפי המחקר בסיוע של החברה הכללית לאנשים עם מוגבלות (עזרה קולקטיבית). פריט לדוגמה: "על החברה בישראל מוטלת האחריות לסייע ככל שניתן לאנשים עם מוגבלות". המדד בוחן גם נכונות לסייע ולעזור באופן אישי לאנשים עם מוגבלות (עזרה אישית). פריט לדוגמה: "הייתי מוכן להשקיע זמן ומשאבים אישיים בסיוע לאנשים עם מוגבלות" (סולם הדירוג: 1 = כלל לא מסכים; 7 = מסכים במידה רבה).
- 3. התנהגות פוגענית כלפי אנשים עם מוגבלות:** כתוספת למדדים מהשנים הקודמות במחקר הנוכחי נכלל מדד שבוחן תופעות של התנהגות פוגענית כלפי אנשים עם מוגבלות וזלזול במוגבלות עצמה. ההתנהגויות שנבחנו הן התנהגויות רלוונטיות גם למי שאינו במגע יום יומי עם אנשים עם מוגבלות. פריט לדוגמה: "חברי (ואני) צוחקים לפעמים על אנשים עם מוגבלות" (סולם הדירוג: 1 = לעולם לא; 7 = לעיתים קרובות).
- 4. שיח בנושא מוגבלות:** תהליכים של שינוי של נורמות ותפיסות חברתיות, ושילוב בחברה של אנשים עם מוגבלות דורשים העלאה של מודעות ושיח על המצב הקיים. לאור זאת, נבחנה מידת קיומו של שיח בנושאים הקשורים למצבם של אנשים עם מוגבלות בחברה. פריט לדוגמה: "אני מדבר עם קרובי וחברי על קשיים או זכויות של אנשים עם מוגבלות". (סולם הדירוג: 1 = לעיתים נדירות מאוד או לעולם לא, 7 לעיתים קרובות מאוד או באופן כמעט יום יומי).
- 5. התנהגויות חברתיות בקרב בני הנוער:** בשאלון שעליו ענו בני הנוער נוספו שאלות ייחודיות שנועדו לבחון אספקטים של התנהגות המאפיינת נערים ונערות בגיל זה. ראשית, בשנים האחרונות אנחנו עדים לדיווחים רבים על התנהגות בריונית בקרב בני הנוער. על כן, נבחנה בסקר המידה שבה בני הנוער סבורים כי מתקיימות בקרבם נורמות של התנהגות בריונית כלפי אנשים ונערים עם מוגבלות. השאלות עסקו בהתנהגות בריונית ובהפעלת אלימות מילולית ופיזית כלפי נערים עם מוגבלות בחיי היום וברשתות החברתיות. פריט לדוגמה: "כמה מבני הנוער בישראל, לדעתך, יתנהגו באלימות מילולית או פיזית כלפי נערים/ות עם מוגבלות" (סולם הדירוג: 1 = כמעט אף אחד; 7 = כמעט כולם). שנית, שאלות של מעמד ופופולריות חברתית מעסיקות מאוד נערים ונערות בגיל זה. לאור זאת, נבחנה המידה שבה בני נוער סבורים שנערים ונערות עם מוגבלות סובלים מנורמות של דחיה חברתית על שום

מוגבלותם. פריט לדוגמה: " נערה/ה עם מוגבלות תמיד יהיה/תהיה דחוי/ה חברתית" (סולם הדירוג: 1 = כלל לא מסכים; 7 = מסכים במידה רבה).

עמדות לגבי תפקוד הרשות המקומית:

1. הכרה באפליה כלפי אנשים עם מוגבלות ברשות המקומית: מדד זה בוחן באיזו מידה משתתפי הסקר

מזהים אפליה של אנשים עם מוגבלות בעירם/ברשות המקומית בה הם מתגוררים; במקומות עבודה/לימודים, בקבלת שירותים עירוניים, ובצורת הערות לא סובלניות כלפיהם (סולם הדירוג: 1 = במידה מועטה מאוד; 7 = במידה רבה מאוד).

2. יחס כלפי תפקוד הרשות המקומית בנוגע לאנשים עם מוגבלות: מדד זה בוחן באיזו מידה משתתפי

הסקר מאמינים כי העיר/הרשות המקומית שבה הם מתגוררים עושה די למען אנשים עם מוגבלות המתגוררים בה. פריט לדוגמה: "עד כמה לדעתך הרשות המקומית/ העיריה בעיר בה אתה מתגורר מטפלת בהפחתת האפליה (במקומות עבודה, במקומות בילוי ועוד) כלפי אנשים עם מוגבלות" (סולם הדירוג: 1 = כלל אינה מטפלת; 7 – מטפלת במידה מיטבית).

3. חשיבות העיסוק בנושא הטיפול באנשים עם מוגבלות במסגרת הבחירות המקומיות: בחודש

אוקטובר 2018 התקיימו בחירות לרשויות המקומיות. לאור זאת נבחנה השאלה עד כמה משתתפי המחקר מעוניינים כי המועמדים לרשויות המקומיות יעסקו בנושא הטיפול באנשים עם מוגבלות. פריט לדוגמה: "חשוב בעיניי שהנושא של קידום מעמדם וזכויותיהם של אנשים עם מוגבלות יעסיק את המועמד לו אצביע" (סולם הדירוג: 1 = במידה מועטה מאוד; 7 = במידה רבה מאוד).

מודעות ותמיכה במחאת הנכים להעלאת קצבאות הנכות

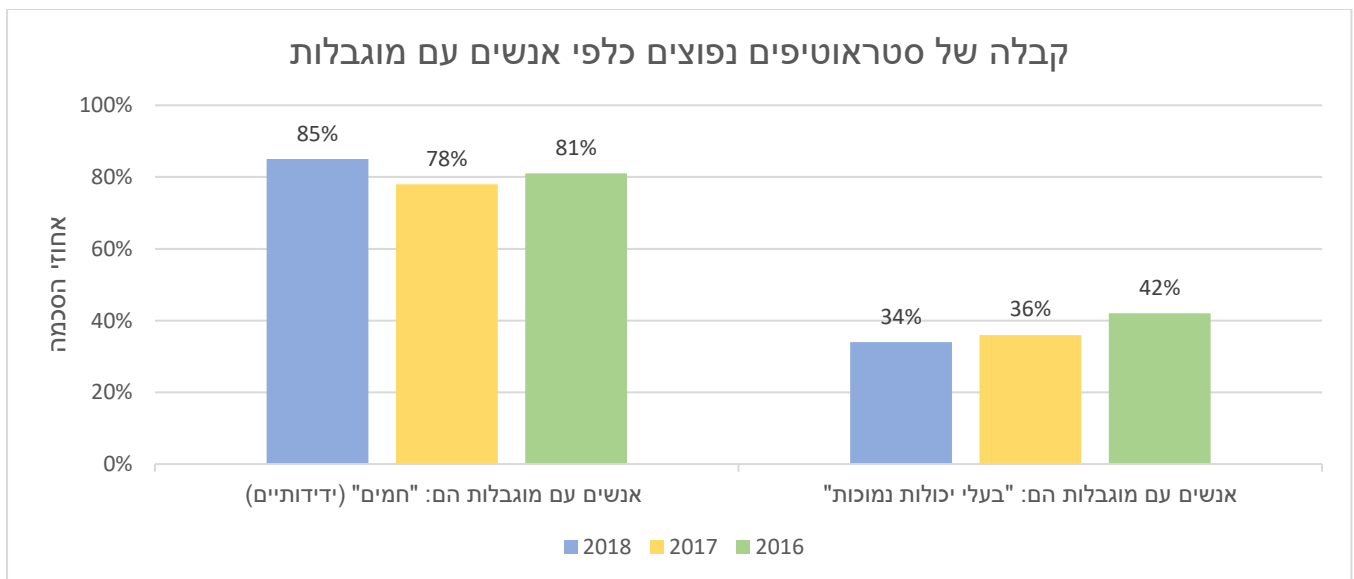
במהלך השנה האחרונה, ארגוני הנכים בישראל הנהיגו מאבק להעלאת קצבת הנכות ולהשוואתה לשכר המינימום. המחאה נמשכה לאורך השנה והעלתה את הנושא לסדר היום הציבורי. במחקר הנוכחי נבחן הקשר בין מודעות למחאה לבין עמדות ותפיסות של משתתפי המחקר בנוגע לאנשים עם מוגבלות. בנוסף נבחן הקשר בין המידה שבה המחאה נתפסה כמשבשת את חיי היום יום של האזרחים לבין עמדות ותפיסות משתתפי המחקר כלפי אנשים עם מוגבלות. פריט לדוגמה: "אני חושב שהפגנות שנערכו במסגרת מאבק הנכים הפריעו למהלך חיי היום יום של אנשים" (סולם הדירוג: 1 = במידה מועטה מאוד; 7 = במידה רבה מאוד).

היחס כלפי אנשים עם מוגבלות: אוכלוסיה בוגרת

בפרק זה מוצגים נתוני הסכמה ארציים עבור המדדים שנבחנו במחקר. סולם הדירוג בכל המדדים נע בין 1 (לא מסכים כלל) ל-7 (מסכים במידה רבה), למעט במדדי הסטריאוטיפים (חוס, יכולת) שבהם הסולם נע בין 1 ל-8. הסכמה עם המדד חושבה לפי נקודת החיתוך 5. כך שעבור כל מדד, משתתפים שסימנו 5 ומעלה נחשבים כמסכימים עם הערכים שהמדד מייצג. במדדים המורכבים ממספר שאלות, חושב תחילה הממוצע המשוקלל של המדד, ונבחנה ההסכמה עם המדד המשוקלל. בתיאורים שלהלן מוצג ראשית גרף של אחוזי ההסכמה לכל מדד. אחוזי ההסכמה בכל שנה מופיעים בעמודה נפרדת בגרף (עמודה ירוקה - ל 2016, עמודה צהובה - ל 2017, ועמודה כחולה - ל 2018). בעקבות הגרף מוצגת פרשנות, הכוללת לעיתים גם נתוני הסכמה עם פריטים ספציפיים שהרכיבו את המדד המשוקלל.

תפיסות כלפי אנשים עם מוגבלות:

1. קבלה של סטריאוטיפים נפוצים כלפי אנשים עם מוגבלות⁸:

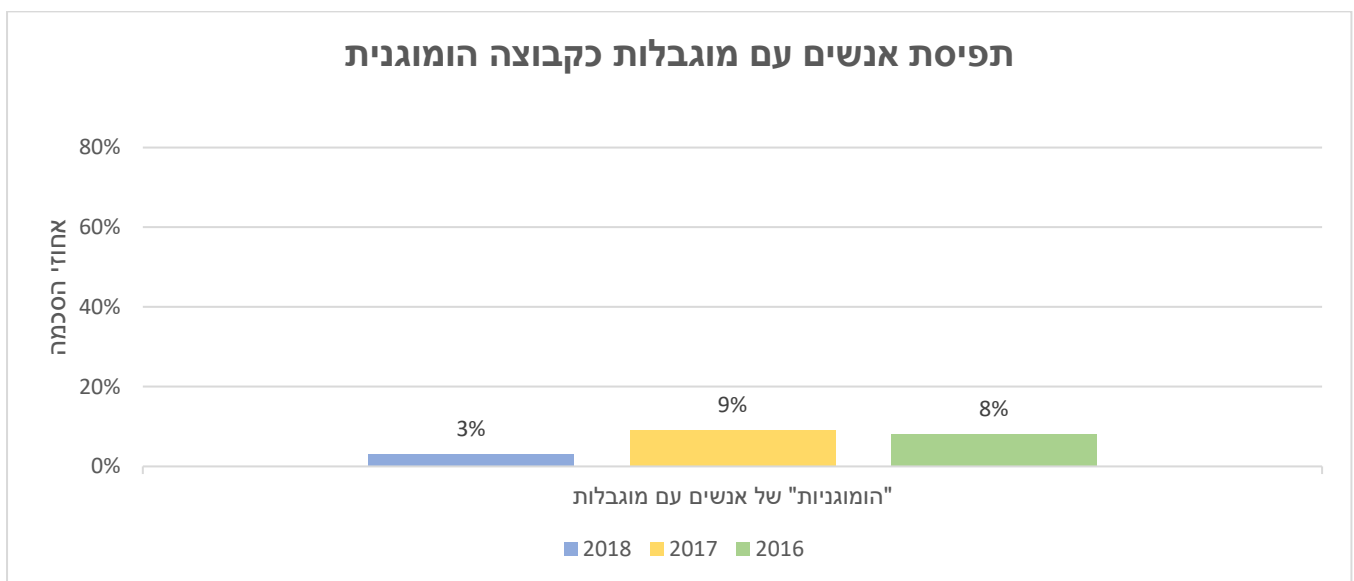

פרשנות: מהנתונים משתקף הסטריאוטיפ שנמצא במחקרים פסיכולוגיים רבים, לפיו אנשים עם מוגבלות נתפסים כאנשים חמים וידידותיים, אבל בעלי יכולות נמוכות. ניתן לראות כי ב-2018 קיימת עליה, בהשוואה לשנים 2016-2017, בהיבט של תפיסת אנשים עם מוגבלות כחמים וידידותיים. בד בבד, ניכרת ירידה, בהשוואה לשנים קודמות, בסטריאוטיפ לפיו אנשים עם מוגבלות הינם בעלי "יכולות נמוכות".

⁸ בדוח שפורסם בשנת 2017 נתוני ההסכמה שדווחו לסטריאוטיפ של אנשים עם מוגבלות כבעלי יכולות נמוכות התבססו על נקודת חיתוך אחרת מזו שמדווחת בדוח הנוכחי.

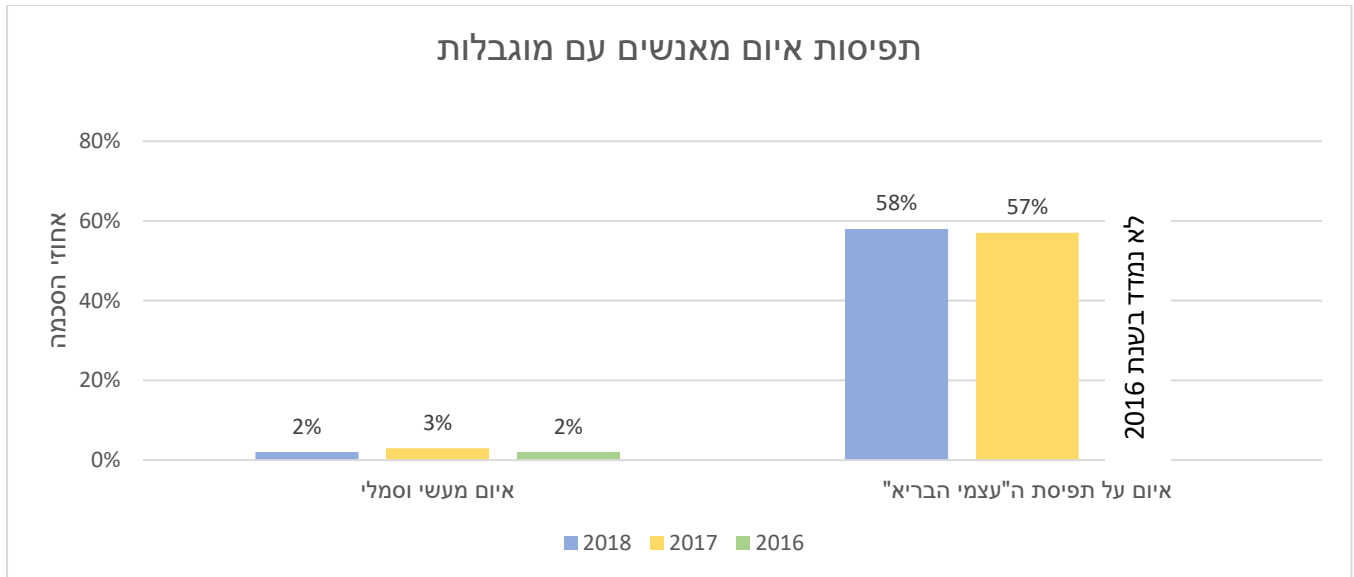
מחד ניתן לראות בממצאים אלו נתונים רצויים המצביעים על עליה בתפיסה החיובית כלפי אנשים עם מוגבלות. עם זאת, אף שהסטריאוטיפ לפיו אנשים עם מוגבלות הם אנשים "חמים" עשוי להיתפס כחיובי, סטריאוטיפ זה מופנה בעיקר כלפי אוכלוסיות מוחלשות ולא מאיימות, ועלול להצביע על תפיסה פטרונית של אנשים עם מוגבלות, וראייתם כחסרי אונים, חלשים ותלויים בזולת. ככזה ניתן לחשוב על הממצא לפיו יש עליה בתפיסת החום המיוחסת לאנשים עם מוגבלות כחבר פיפיות שיש להתייחס אליה ביתר חשדנות.

2. תפיסת אנשים עם מוגבלות כקבוצה הומוגנית:

פרשנות: ניכר כי מרבית המשתתפים תופסים את אוכלוסיית האנשים עם מוגבלות כהטרוגנית. כלומר, רק מעטים רואים בהם דומים זה לזה מבחינת התנהגות, או תכונות אישיות. בהשוואה לשנים קודמות, נראה כי בשנת 2018 חלה ירידה במידה שבה אנשים עם מוגבלות נתפסים כקבוצה הומוגנית. יתכן כי ירידה זו נובעת מחשיפה גדולה יותר בתקשורת וכו' למגוון רחב של אנשים עם מוגבלות, ולהבדלים הנרחבים ביניהם (לדוגמה במסגרת החשיפה שקיבלו אנשים עם מוגבלות בזמן מחאת הנכים). ממצא זה מצביע על מגמה מעודדת, שכן היכולת לתפוס שונות בין חברי הקבוצה, משמעה תפיסה הומנית יותר שלהם, ויכולת להתייחס לכל אחד ואחת מהם כסובייקט ייחודי, ולא במונחים של הקבוצה אליה הוא משתייך (כלומר לא במונחי המוגבלות שלו או שלה).

3. תפיסות איום מאנשים עם מוגבלות:

פרשנות: מרבית הישראלים אינם תופסים אנשים עם מוגבלות כמי שמהווים איום מעשי או סמלי ברמה הלאומית. לעומת זאת ברמה האישית, חלק ניכר מהציבור מדווח על רמות גבוהות של חרדה ואיום, הנוגע לאפשרות להפוך לחלק מקבוצת האנשים עם מוגבלות, "איום על תפיסת העצמי הבריא". לדוגמה אחד הפריטים במדד זה בחן עד כמה אנשים חוששים מכך שהם או מישהו מבני משפחתם יהפוך לאדם עם מוגבלות. ואכן בשנת 2018 53% ציינו כי הם חוששים מכך (49% בשנת 2017). ניתן גם לראות כי לאורך השנים אחוזי ההסכמה עם שני המדדים הללו יציבים, והפער שבין האיום ברמה לאומית לאיום ברמה האישית אינו מצטמצם.

בעוד ששני המדדים האלו מתארים תחושת איום מאנשים עם מוגבלות, חשוב לעמוד על הפער

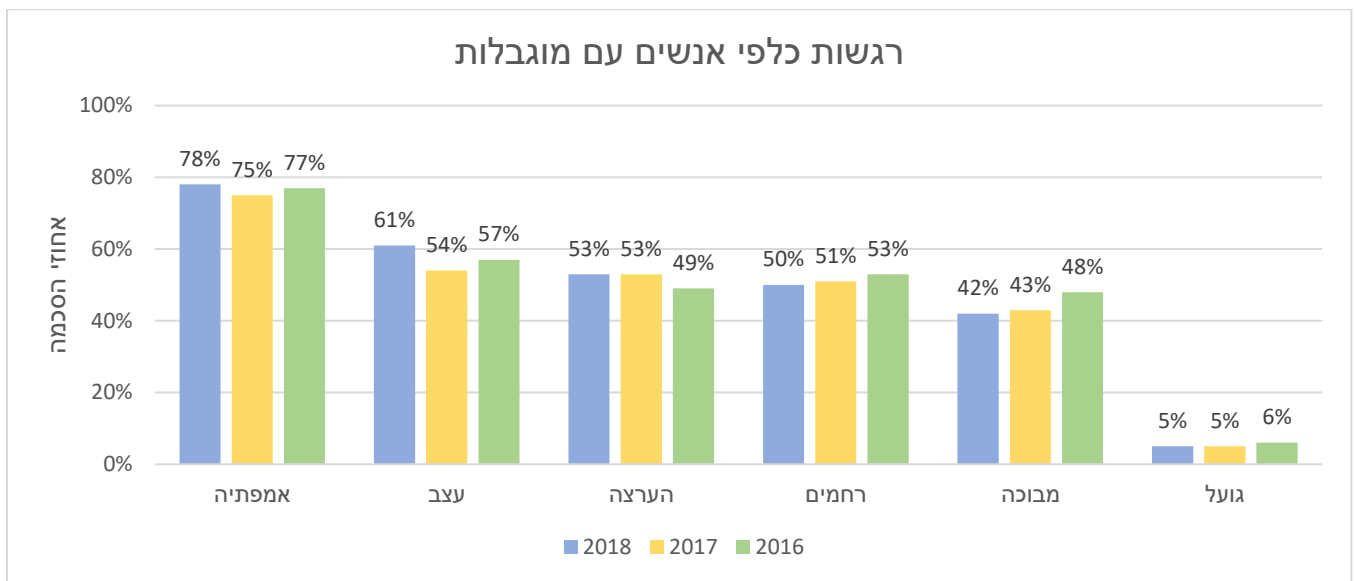
ביניהם. ממצאי המחקר מראים כי תחושת איום ברמה הלאומית קשורה להתנהגויות מזיקות כמו התנגדות לסיוע של המדינה לאנשים עם מוגבלות ותמיכה במדיניות מפלה כנגדם. לעומת זאת, איום על העצמי הבריא, קשור דווקא להתנהגויות מיטיבות, כמו תמיכה בסיוע של המדינה לאנשים עם מוגבלות וכינון של מדיניות מכילה ומכבדת כלפיהם. אכן, איום על העצמי הבריא מסמן כי כל אדם יכול להפוך בבוא העת לאדם עם מוגבלות, ועל כן יתכן כי הוא מדגיש את הצורך בתמיכה וסיוע בכדי להתמודד עם הקשיים הנובעים מכך.

חשוב לציין כי איום על העצמי הבריא אינו קשור רק בהתנהגויות מיטיבות. לדוגמה במחקר נמצא

כי איום על העצמי הבריא קשור ליותר התנהגות פוגענית כלפי אנשים עם מוגבלות. כך שהממצאים מציירים תמונה מורכבת של תופעה זו. האיום על העצמי הבריא אמנם קשור לתמיכה בכך שהמדינה

והחברה האזרחית יתערבו וייקחו אחריות על הטיפול באנשים עם מוגבלות, אך החוויה שלו מערערת. יתכן שמי שחש איום על העצמי הבריא, נגרר להתנהגויות לא רצויות של זלזול ופגיעה באנשים עם מוגבלות, בכדי להפחית ולהרחיק תחושת איום שכזו.

רגשות כלפי אנשים עם מוגבלות:

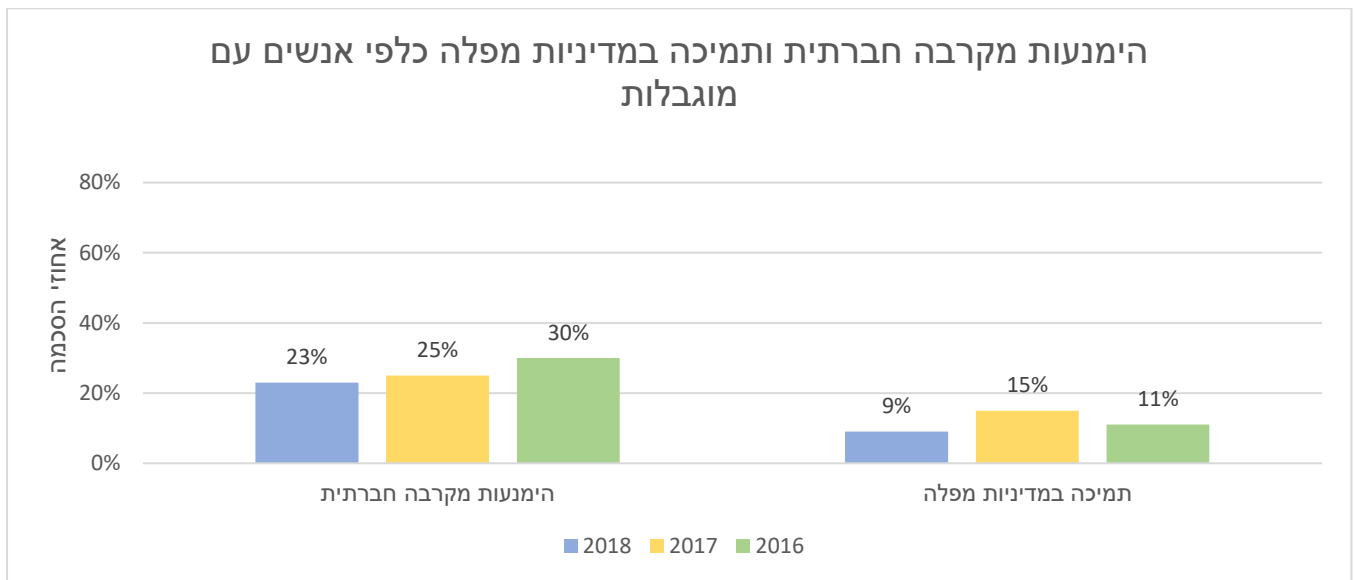

פרשנות: ממצאי המחקר לשנת 2018 מצביעים על מגמה חיובית, אם כי מתונה, מבחינת השינוי ברגשות הציבור כלפי אנשים עם מוגבלות. בהשוואה לשנים 2016-2017 מסתמנת עליה מתונה ברגשות חיוביים, כמו אמפתיה, ולעומתה ירידה מתונה ברגשות שליליים, כמו מבוכה. בעוד שאמפתיה קשורה ליכולת לראות את העולם מנקודת מבטו של האחר, ויכולה להוביל לרצון לסייע ולתמוך בו, מבוכה יכולה לגרום לרצון להתרחק מהאחר, ולהימנע מקרבתו. מגמה של עליה באמפתיה וירידה ברגשות שליליים יכולה לסמן מגמה מבורכת של נכונות לבוא במגע עם אנשים עם מוגבלות. במובן זה חשוב להתייחס גם לירידה (הקטנה יחסית) לאורך השנים בחוויה של רחמים ועליה מקבילה בתחושות של עצב. בעוד שרחמים כלפי אדם עם מוגבלות יכולים להצביע על תחושת עליונות וניתוק, עצב היא תחושה, שבבסיסה (בדומה לאמפתיה) יכולה לעמוד, דווקא, השתתפות בקושי ובצורך של האחר. ככלל המגמות המתוארות מצביעות על יותר פתיחות והבנה לחוויית החיים המורכבת של אנשים עם מוגבלות, ובאופן מעודד גם לתחושת חיוביות יותר בעת השהיה במחיצתם.

ועם זאת, חשוב לשים לב כי ישראלים רבים דיווחו ועודם מדווחים על תחושות קשות ביותר ביחס לאנשים עם מוגבלות (מבוכה ורחמים). בנוסף, יש להתייחס לכך שגם לעליה המתונה בהערכה יכולים להיות היבטים שליליים, שכן הערכה מבטלת את הסובייקטיביות והייחודיות של אנשים עם מוגבלות, ומבטאת סוג אחר של שמירה על מרחק והימנעות מהתמודדות.

התנהגות כלפי אנשים עם מוגבלות:

1. הימנעות מקרבה חברתית ותמיכה במדיניות מפלה עם מוגבלות:

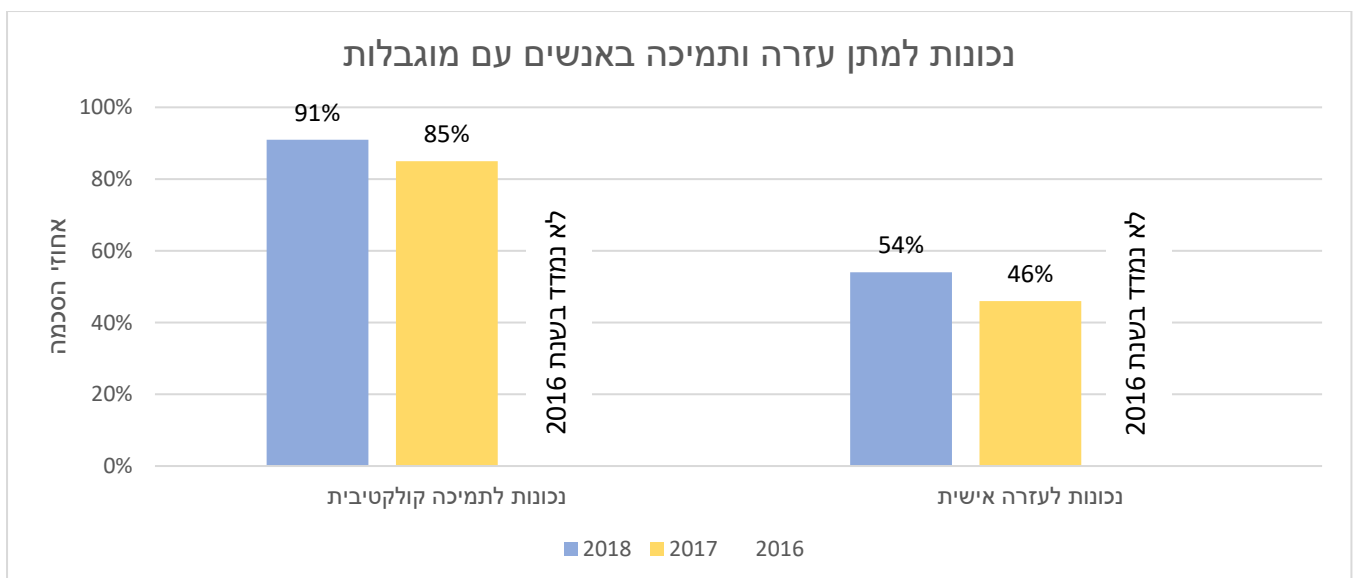
פרשנות: בהשוואה לשנים הקודמות ב- 2018 ניתן לראות ירידה מסוימת הן בתמיכה במדיניות מפלה והן בהימנעות מקרבה חברתית לאנשים עם מוגבלות⁹. לדוגמה, באחת מהשאלות שנועדה למדוד הימנעות ממוגע עם אנשים עם מוגבלות ב- 2016 21% מהמשתתפים דווחו שאינם רוצים בחברות עם אנשים עם מוגבלות לעומת ירידה ב- 5% ל- 16% ב- 2018. כמו כן ב- 2016 17% דווחו שלא יהיו מוכנים להיות שכנים של אדם עם מוגבלות, לעומת ירידה של 3%, ל- 14% ב- 2018. בכל הנוגע לתמיכה במדיניות מפלה נמצאה מגמה דומה. לדוגמה, באחת השאלות שנועדה לבחון תמיכה במדיניות מפלה ב- 2017 12% חשבו שלאנשים עם מוגבלות לא מגיעות זכויות שוות לעומת 8% בלבד ב- 2018. ממצאים אלו מצביעים על

⁹ ברוח שפורסם בשנים 2016-2017 נתוני ההסקמה שדווחו למדד זה התבססו על נקודת חיתוך אחרת מזו שמדווחת בדוח הנוכחי.

מגמה מעודדת של נכונות הולכת וגדלה לקבלה של אנשים עם מוגבלות כחלק אינטגרלי מהאוכלוסיה הכללית.

עם זאת, בהסתכלות כוללת על הממצאים, ניתן לראות כי ברמה האישית יש הימנעות גדולה יותר ממגע עם אנשים עם מוגבלות בהשוואה לתמיכה בהדרה של אנשים עם מוגבלות ברמה הלאומית. ממצא זה מהדהד ממצאים נוספים לאורך הדוח (איום נתפס ונכונות למתן עזרה), המצביעים על כך, שהתמיכה במעורבות ויחס חיובי כלפי אנשים עם מוגבלות מצד המדינה היא משמעותית בהרבה מהנכונות למעורבות וקרבה אישית. חשוב לציין כי התמיכה הציבורית הרחבה במעורבות של המדינה בסיוע לאנשים עם מוגבלות היא ממצא מעודד, שכן קבוצות מיעוטים אחרות במדינה (לאומיות ודתיות) אינן זוכות לה. כלומר, בתמיכה הגבוהה במעורבות של המדינה יש היבטים חיוביים, אבל הפער הגדול בינה לבין הנכונות למעורבות אישית הינו מדאיג. פער זה מדגיש את הקושי שעודנו קיים בשילובם של אנשים עם מוגבלות בחברה הכללית. שכן, גישה שמעדיפה מעורבות של המדינה ונמנעת ממעורבות אישית עם אנשים עם מוגבלות, יכולה לשמר את מעמדם כאוכלוסיית סעד, לצד שימור השוליות החברתית שלהם, בשל ההימנעות ממגע עם מצד רבים באוכלוסיה.

2. נכונות למתן עזרה ותמיכה בסיוע לאנשים עם מוגבלות ברמה הקולקטיבית והאישית:

פרשנות: מרבית האנשים מאמינים כי על החברה לסייע לאנשים עם מוגבלות. בממצאי המחקר ניתן לראות עליה בתפיסה זו בשנת 2018 (בהשוואה ל 2017), כך שכיום יותר מ 90% מהאוכלוסיה סבורים שתפקידה של המדינה והחברה לסייע לאנשים עם מוגבלות. בנוסף ניתן לראות כי אחוז האנשים שמוכנים

להשקיע מזמנם ומרצם לסיוע לאנשים עם מוגבלות (לפחות על פי מה שהם מדווחים בסקר) עלה בהשוואה לנתונים משנת 2017. עם זאת, חשוב לציין כי אחוז האנשים הנכונים להעניק עזרה ברמה האישית נמוך משמעותית מאחוז האנשים התומכים בעזרה קולקטיבית, ונע סביב 50% מהציבור. לבסוף, ממצאי המחקר עולה כי תמיכה בעזרה לאנשים עם מוגבלות קשורה לתפיסות של אפליה כלפיהם. כך, שככל שההכרה בקיומה של אפליה כלפי אנשים עם מוגבלות גדולה יותר, ישנה תמיכה גדולה יותר במדדים של עזרה. כלומר, נודעת חשיבות להעמקת השיח והחשיפה של האוכלוסיה הכללית למצבם של אנשים עם מוגבלות ולקשיים שהם חווים, ככלי ליצירת מעורבות בחייהם של אנשים עם מוגבלות. זו אכן גם המטרה ששמו לנגד עיניהן קרן האריסון וקרן רודרמן בעריכת מחקר זה ובפעילותן השוטפת לאורך השנים.

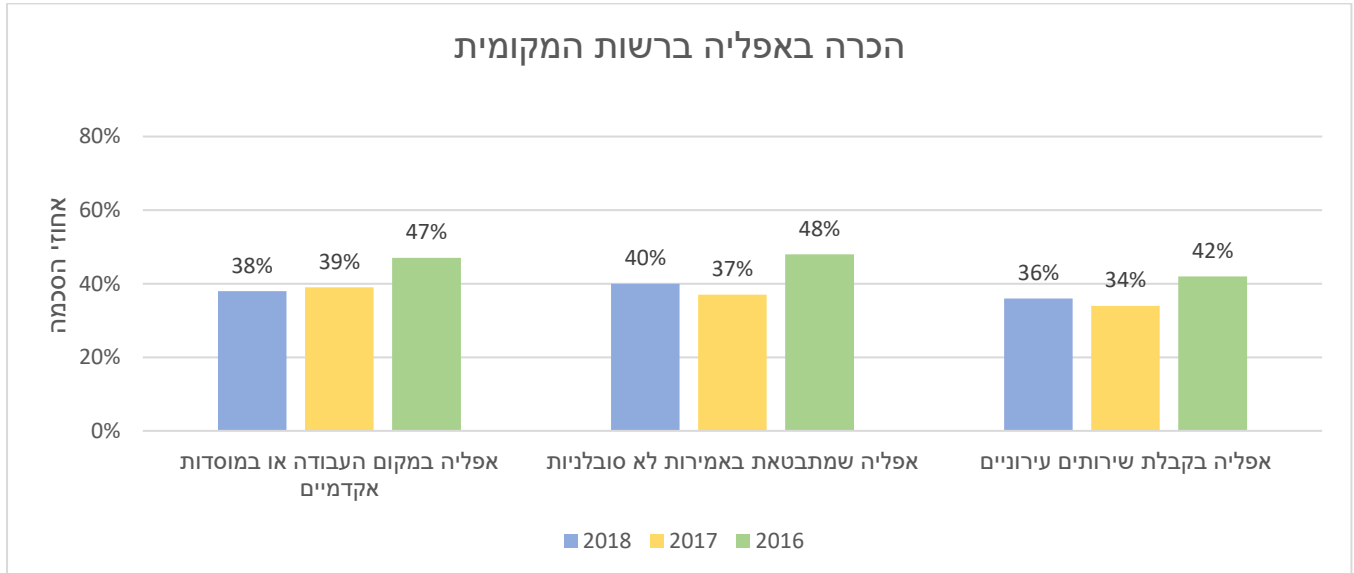
3. התנהגות פוגענית כלפי אנשים עם מוגבלות:

מדד זה הופיע לראשונה בשנת 2018. ממצאי המדד מתארים מצב לפיו חלק קטן מהאוכלוסיה (16%) מתנהג בצורה מזלזלת כלפי אנשים עם מוגבלות ונוטה לזלזל במוגבלות עצמה בתדירות גבוהה. עם זאת, הסתכלות מעמיקה יותר בשאלות הספציפיות שהרכיבו את המדד מעלה פער בין ההתנהגות המזלזלת המופנית כלפי אנשים עם מוגבלות (רק 5% מהמשתתפים דיווחו כי הם צוחקים על אנשים עם מוגבלות לעיתים קרובות) לבין הזלזול בעצם המוגבלות (53% מהמשתתפים ציינו כי הם מכירים אנשים שעושים שימוש בשמות של מוגבלות כמילות גנאי ו 35% ציינו כי הם עצמם נוהגים כך בתדירות גבוהה). כלומר בעוד, שאנשים נמנעים מפגיעה ישירה באדם עם מוגבלות, הם עדיין תופסים את המוגבלות כדבר שלילי הראוי ללעג. ניכר מממצאים אלו כי הופנמה הנורמה החברתית לפיה התנהגות פוגענית כלפי אנשים עם מוגבלות אינה לגיטימית, ועם זאת מתחת לפני השטח המוגבלות עודנה מאיימת על אנשים, ועדיין נתפסת כבעלת אופי שלילי. תפיסות ותחושות אלו מוצאות להן פורקן בהתייחסויות מזלזלות ובלתי הולמות כלפי המוגבלות עצמה.

עמדות כלפי תפקוד הרשות המקומית:

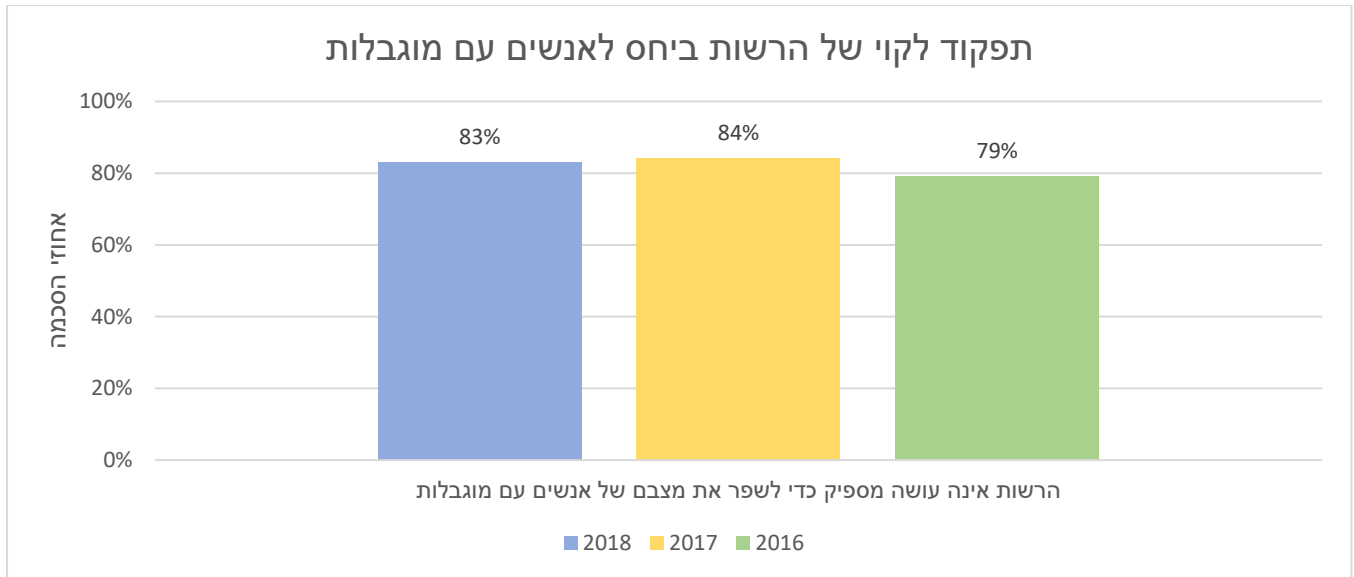
המחקר הנוכחי נערך מספר חודשים לפני קיום הבחירות לרשויות המקומיות בשנת 2018. לאור זאת, ממצאי המחקר חושפים את התפקיד המרכזי שהציבור מייחס לרשויות בטיפול וסיוע לאנשים עם מוגבלות, את נקודות הכשל בטיפול, ואת האחראיות שהציבור מציב לפתחה של הרשות לטיפול בנקודות כשל אלו.

1. הכרה באפליה כלפי אנשים עם מוגבלות ברשות המקומית:

פרשנות: חלק ניכר מהאוכלוסייה (כשליש) מצביע על אפליה חברתית או ממוסדת כלפי אנשים עם מוגבלות בעירם. בנוסף, נראה כי ב- 2017-2018 חלה ירידה בתפיסה כי קיימת אפליה כנגד אנשים עם מוגבלות בעירייה או ברשות בהשוואה ל-2016. ממצא זה יכול להיות מעודד שכן יתכן שהוא משקף עליה משמעותית בטיפול העירוני בצרכים של אנשים עם מוגבלות. עם זאת, יתכן שהירידה במדד זה דווקא משקפת מודעות פחותה של האוכלוסייה ללא המוגבלות, לאפליה הנמשכת כלפי אנשים עם מוגבלות.

2. יחס כלפי תפקוד הרשות המקומית בנוגע לאנשים עם מוגבלות¹⁰:

פרשנות: לצד תפיסה של אפליה ברשות המקומית נבחנה השאלה עד כמה משתתפי המחקר חושבים שהטיפול של הרשות בנושאים שקשורים באנשים עם מוגבלות הוא מיטבי. אף שמרבית הישראלים סבורים כי אין אפליה כלפי אנשים עם מוגבלות בעירם, רובם הגדול סבור שהעירייה אינה מטפלת בצורה מיטבית בתושבים עם מוגבלות. פילוח הנושאים הנוגעים לטיפול העירייה, מעלה כי הרוב הגדול של הנשאלים סבורים כי העירייה נכשלת בטיפול בהפחתה של דעות קדומות (84% מהנשאלים) ובמניעת אפליה כלפי אנשים עם מוגבלות (79% מהנשאלים), אך רק אחוז קטן יותר (אם כי משמעותי) סבורים שהעירייה נכשלת בטיפול בהנגשה של מבני ציבור ושירותים עירוניים (56% מהנשאלים). ממצא זה שופך אור על הנושאים הדחופים יותר לטיפול העירייה לפי ראות עיני התושבים. הממצאים הללו מתחברים לממצא לפיו חלק ניכר ממשתתפי המחקר סבור כי על החברה והמדינה לטפל ולדאוג לצרכיהם של אנשים עם מוגבלות.

היכרות עם אנשים עם מוגבלות:

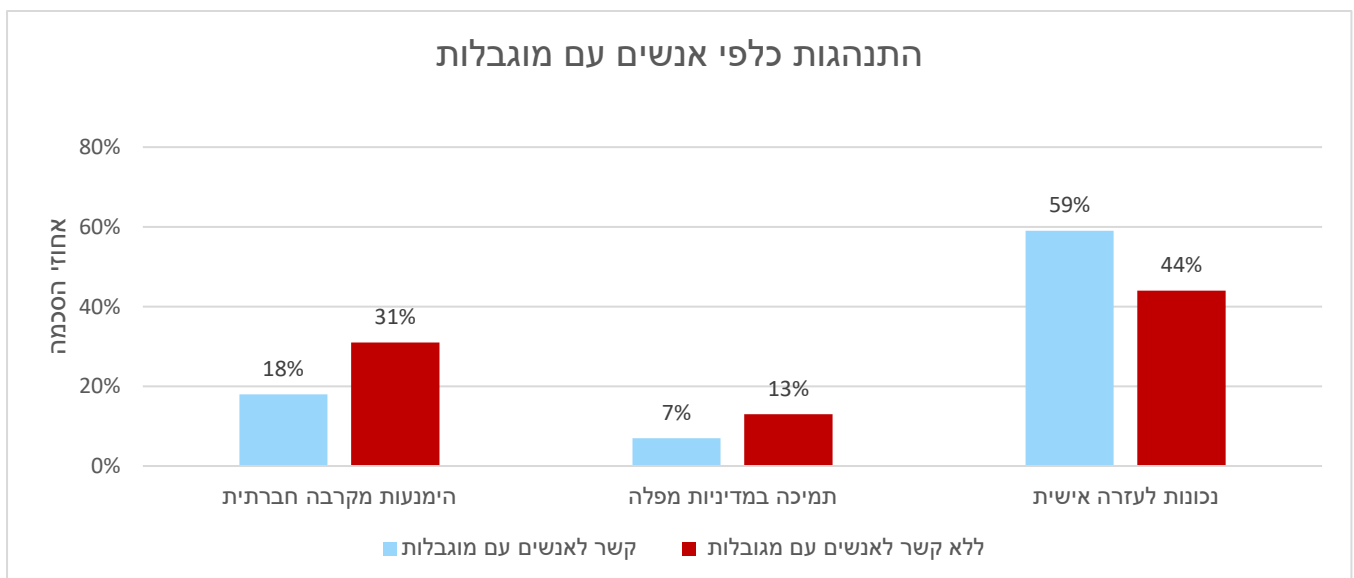
בסקר הנוכחי נשאלו המשתתפים האם יש להם קשר והיכרות עם אנשים עם מוגבלות? 63% ממשתתפים דיווחו כי הם נמצאים בקשר כלשהו עם אדם עם מוגבלות (עבור יותר ממחציתם אותו אדם הוא אדם קרוב כמו בן משפחה או חבר). לאור העובדה שחלק גדול כל כך מהאוכלוסיה נמצא בקשרים עם אנשים

¹⁰ יש לשים לב כי השאלות ששימשו למדידת משתנה זה בשנים 2016, 2017 ו 2018 היו שונות בכל שנה.

עם מוגבלות, נבחנה השאלה כיצד היכרות שכזו משפיעה על עמדותיהם ורגשותיהם של המשתתפים כלפי אנשים עם מוגבלות?

מהממצאים עולה כי היכרות משפיעה על חלק ניכר מהמדדים במחקר אך לא על כולם. כך, להיכרות אין השפעה משמעותית על מדדי עמדות ותפיסות אך נמצאה לה השפעה רבה על מדדים של התנהגות (ראו תרשים). משתתפים שאנשים עם מוגבלות הם חלק מחוג המכרים שלהם, דיווחו על פחות הימנעות ממגע חברתי ופחות תמיכה במדיניות מפלה, ולעומתן יותר נכונות להגיש תמיכה ברמה האישית (ובמידה קטנה יותר גם תמכו יותר בעזרה קולקטיבית של המדינה). בנוסף, מי שנמצאים בקשר עם אנשים עם מוגבלות, חשים יותר אמפתיה ופחות מבוכה במפגש עם אנשים עם מוגבלות. רגשות אלו הינם רגשות חברתיים, שיש להם קשר עמוק ליותר נכונות ונוחות במפגש עם האחר, ויותר כבוד ושותפות עימו. על כן, מתמיה עוד יותר הממצא לפיו להיכרות אין השפעה ניכרת על התפיסות הסטראוטיפיות והעמדות השליליות כלפי אנשים עם מוגבלות.

בנוסף, משתתפים שיש להם קשרים עם אנשים עם מוגבלות זיהו יותר אפליה במקומות עבודה ובאמירות לא סובלניות כלפי אנשים עם מוגבלות. ועם זאת פחות מהם חשבו שהטיפול באנשים עם מוגבלות, בעיר מגוריהם, הוא לקוי (82% מהמשתתפים עם היכרות לעומת 85% ללא היכרות). יתכן, שאנשים שנמצאים בקשר עם אנשים עם מוגבלות מודעים יותר לשירותים שהרשות מעניקה להם, ומעודד לראות, כי דווקא חשיפה לשירותים הללו מגדילה את שביעות הרצון מהם.

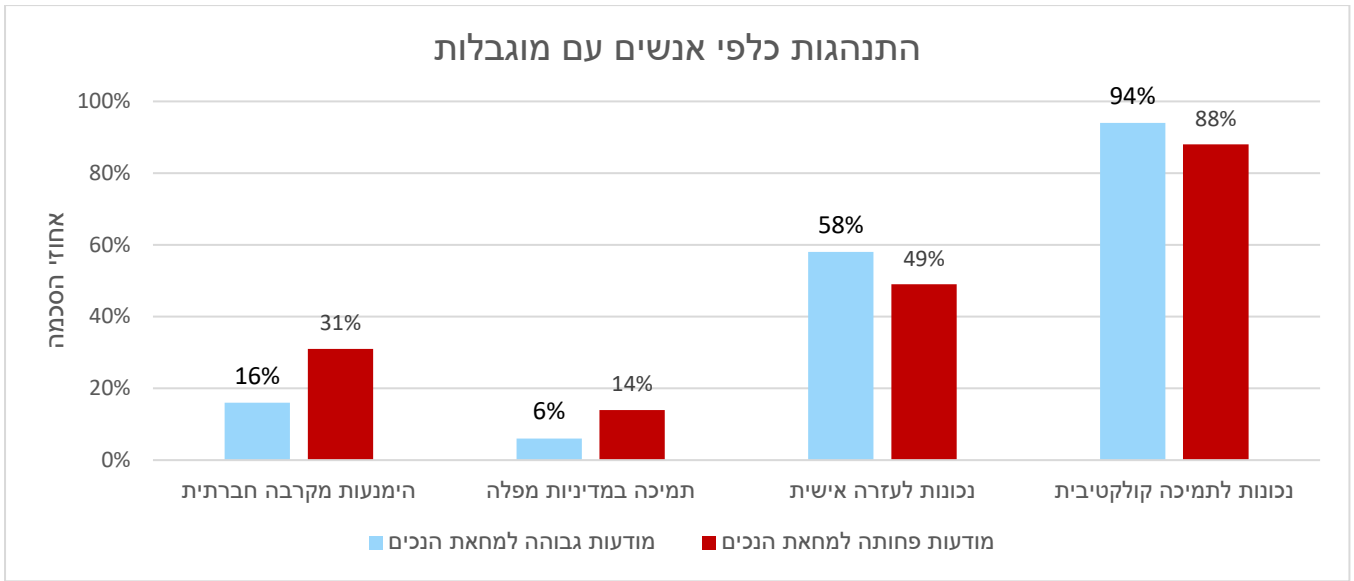

מחאת הנכים:

במהלך שנת 2018, ארגוני הנכים בישראל הנהיגו מאבק להעלאת קצבת הנכות. המחאה העלתה את הדיון על מצב הנכים בישראל לכותרות, אך רבים התרעמו על ההפגנות וחסימות הכבישים שנלוו אליה (לדוגמה, 49% ממשתתפי המחקר ציינו כי ההפגנות הפריעו לחיי היום יום). על כן, ביקשנו לבחון קשרים בין המודעות לקיומה של המחאה לעמדות ולהתנהגות של משתתפי המחקר כלפי אנשים עם מוגבלות.

המחקר מראה כי מודעות לקיומה של המחאה¹¹ קשורה ליחס מיטיב כלפי אנשים עם מוגבלות. ראשית, המודעות קשורה לפחות עמדות שליליות כלפי אנשים עם מוגבלות (לדוגמה, פחות תפיסה שלהם כבעלי יכולות נמוכות). מודעות למחאה קשורה גם להתנהגות מיטיבה; פחות הימנעות מקרבה חברתית ותמיכה במדיניות מפלה ויותר תמיכה בעזרה אישית וקולקטיבית (ראו תרשים). עם זאת, מודעות קשורה גם לאיום גדול יותר על העצמי הבריא (62% מקרב המודעים למחאה לעומת 52% מיתר המשתתפים). נראה שהמחאה הנכיחה עבור רבים את האפשרות להפוך לאנשים עם מוגבלות, ואת החשש מכך. חשש זה יכול להיות אחד הגורמים לשינויים הנוספים שנמצאו ביחס כלפי אנשים עם מוגבלות. חשוב לשים לב כי הקשרים בין המודעות למחאה לדפוסים חיוביים יותר ביחס כלפי אנשים עם מוגבלות יכולים לנבוע מעצם החשיפה הגדולה יותר לאנשים עם מוגבלות בזמן המחאה, או מההשפעות המיטיבות שיכולות להיות לחשיפה ליכולות שהפגינו המוחים ולהצלחה שלהם בניהול ובהנכחת מחאתם. עם זאת, הממצאים במחקר הם קורלטיביים ולא סיבתיים. לכן, יתכן שלקשר שנמצא כיוון הפוך, כך שעמדות חיוביות יותר כלפי אנשים עם מוגבלות הובילו לעניין גדול יותר במחאה ובתוצאותיה, ולמודעות גדולה יותר לקיומה. לבסוף, יש לשים לב, שמי שלדעתם המחאה שיבשה את חיי היום יום של האזרחים, זיהו פחות אפליה כלפי אנשים עם מוגבלות, והיו פחות נכונים להגשת עזרה. יש להדגיש שנית כי מדובר על ממצאים קורלטיביים בלבד, ועם זאת, הם מעלים את האפשרות לפיה אצל מי שחוו שיבושים בחיי היום יום בעקבות המחאה דווקא הוקשחו עמדות ותפיסות כלפי אנשים עם מוגבלות.

¹¹ מרבית המשתתפים היו מודעים במידה כלשהי לקיום המחאה. לכן, בניגוד ליתר המדדים במחקר, נקודת החיתוך למודעות לקיומה של המחאה הינה 7 (6 = פחות מודעות; 7 = מודעות רבה). 56% מהמשתתפים היו מודעים במידה רבה לקיום המחאה.

היחס כלפי אנשים עם מוגבלות: דירוג רשויות

מדד הנגישות המשוקלל:

הדירוג העירוני במדד הנגישות המשוקלל מייצג אחוזי הסכמה משוקללים למדדים הבאים: הומוגניות, דעות קדומות "מרומזות"¹², הימנעות מקרבה חברתית ותמיכה במדיניות מפלה, רגשות; אמפתיה ומבוכה, ותפיסת איום מעשית וסמלית (להשוואות במדדים ספציפיים בין הרשויות ראו נספח 1). ציוני "הסכמה" עם המדד המשוקלל, התבססו על נקודת החיתוך 5 (כלומר, ציון 5 ומעלה במדד המשוקלל פירושו הסכמה). הסכמה עם המדד מעידה על גישה חיובית ומכילה כלפי אנשים עם מוגבלות: תפיסת הומוגניות נמוכה של אנשים עם מוגבלות, דעות קדומות "מרומזות" נמוכות, הימנעות מקרבה חברתית ותמיכה במדינות מפלה נמוכות, רמות נמוכות של תפיסת איום מעשית וסמלית, רמות נמוכות של מבוכה (רגש שלילי) ואמפתיה (רגש חיובי) גבוהה כלפי אנשים עם מוגבלות¹³. ככל שאחוז גדול יותר מתושבי העיר הביע הסכמה למדד כך היא תדורג גבוה יותר במדד הנגישות המשוקלל.

בכדי להקל על קריאת התוצאות חולקו הערים לשלוש קטגוריות:

- הערים המובילות במדד הנגישות המשוקלל סומנו ב
- הערים הבינוניות במדד הנגישות המשוקלל סומנו ב
- הערים הנמוכות במדד הנגישות המשוקלל סומנו ב

הממצא המרכזי העולה מנתוני הסקר הוא צמצום משמעותי של הפערים בין הערים במדד הנגישות המשוקלל לשנת 2018. הפערים הצטמצמו כך, שבמרבית הערים (ובייחוד בקבוצות הבינונית והנמוכה), אחוזי ההסכמה למדד המשוקלל עלו. ממצא זה מהווה התחזקות של המגמה ממדד 2017, של עליה באחוזי ההסכמה למדד המשוקלל. ממצאים אלו עקביים גם עם המגמה הכללית, שדווחה בפרק 4, של שיפור כולל במדדי העמדות, הרגשות וההתנהגות כלפי אנשים עם מוגבלות ב - 2018.

ניתן לראות כי הערים שוהם והוד השרון משתייכות באופן עקבי לערים המובילות במדד הנגישות המשוקלל (לערים ראשון לציון ותל אביב ציונים גבוהים, גם כן, אם כי, במידה מעט פחות עקבית). בנוסף

¹² דעות קדומות "מרומזות" כלפי אנשים עם מוגבלות: המסורת הפסיכולוגית מבחינה בין דעות קדומות "גלויות", המתאפיינות בעמדות שליליות מודעות כלפי קבוצות, לבין דעות קדומות "סמויות" (או "מרומזות"), אשר באות לביטוי בעמדות שליליות ולא בהכרח מודעות כלפי חברי קבוצות אחרות. דעות קדומות כלפי קבוצות מסוימות (ובכללן אנשים עם מוגבלות) נחשבות פחות מקובלות ולגיטימיות, ועל כן מקבלות ביטוי סמוי יותר. עם זאת, השלכותיהן על קבלה והתנהגות כלפי חברי הקבוצה שאליה הן מופנות עדין קשות ושליליות ביותר. מדד זה נכלל בחישוב מדד הנגישות המשוקלל גם בדוחות בשנים 2016-2017.

¹³ בעקבות לקחים מדוחות שהתפרסמו בשנים 2016-2017, נערכו שינויים קלים במדד הנגישות המשוקלל, והוצאו חלק מהפריטים שנכללו בו בעבר (עצב). זאת במטרה ליצור מדד מדויק יותר המייצג נאמנה גישה מכילה ומיטיבה כלפי אנשים עם מוגבלות. התוצאות הינן עבור ממוצע משוקלל של פריטים שהופיעו בסקרים בכל שלוש השנים שבהן נערך המחקר.

בשנת 2018 מדד הנגישות המשוקלל בערים טבריה ובאר שבע השתפר מאוד, בהשוואה לשנים הקודמות, והן מדורגות כעת בין הערים המובילות (בהשוואה, בשנת 2017 טבריה היתה מדורגת במקום נמוך ביותר בהשוואה לערים אחרות)¹⁴. בנוסף מדד הנגישות המשוקלל בעיר בני ברק השתפר מאוד (ניכרת עליה של יותר מ 10% בהסכמה למדד בשנת 2018 בהשוואה לשנים הקודמות), והיא עלתה מהקבוצה הנמוכה לזו הבינונית, וכך גם העיר פתח תקווה שבה ניכרת מגמת עליה לאורך השנים.

לעומתן, אחוזי ההסכמה עם מדד הנגישות המשוקלל בעיר נצרת הם הנמוכים ביותר באופן עקבי

לאורך השנים. עם זאת, בכפוף למגמה הכוללת של שיפור בעמדות הציבור ניתן לראות כי גם בנצרת התקיימה ב - 2018 עליה בהסכמה למדד¹⁵. הערים הנוספות המצויות בקבוצה הנמוכה במדד הנגישות המשוקלל בשנת 2018; אשדוד, אשקלון וכרמיאל, היו כולן בעבר במיקומים גבוהים יותר. לדוגמה בשנת 2017 שלושת הערים הופיעו בקבוצה הבינונית. באופן מעניין, בהשוואה לעצמן, אחוזי ההסכמה עם המדד דווקא עלו (בערים אשדוד ואשקלון) או נשארו דומים יחסית (כרמיאל), אך מצבן של הערים הללו פחות טוב בהשוואה לערים האחרות שהשתפרו במחקר, בהן התקיימו עליות משמעותיות יותר.

¹⁴ בדוחות מהשנים 2016-2017 מספר המשתתפים מהערים שוהם וטבריה היה קטן יחסית, ולכן היה קושי להסיק על כלל האוכלוסייה בעיר מתוך ממצאי הסקר. ב 2018 נעשה מאמץ לדגום מכל עיר כ 100 משתתפים לפחות, בכדי לאפשר הסקת מסקנות על האוכלוסייה הכללית בעיר. בעוד שהממצאים בשוהם מראים יציבות לאורך השנים, יתכן כי אחת הסיבות לשינוי במיקומה של טבריה במדד הנגישות המשוקלל, הינה הדגימה המייצגת יותר ב- 2018.

¹⁵ בשנים 2016-2017 אחד ההסברים המשוערים להבדלים בין העיר נצרת לערים אחרות היה אופן עריכת הסקר, אשר בשונה מהסקר האינטרנטי שנערך ביתר הערים, נערך באופן טלפוני. לעומת זאת, בשנת 2018 גם הסקר בנצרת נערך באופן אינטרנטי. כך שיתכן שהעליה באחוזי ההסכמה עם המדד בנצרת נובעת, בין היתר, מהשינוי באופן עריכת הסקר. עם זאת, ניתן לראות כי הפער הגדול מיתר הערים במדד נותר בעינו.

2016

אחוזי הסכמה	עיר
91.2	שהם
88.8	ראשון לציון
88.6	רמת גן
86.4	תל אביב
85.4	הוד השרון
84.4	רחובות
83.5	חיפה
82.6	חדרה
82.8	באר שבע
81.0	ירושלים
79.8	אשקלון
79.4	טבריה
79.2	הרצליה
78.6	חולון
78.2	נתניה
75.9	אשדוד
75.2	בני ברק
72.6	פתח תקווה
72.5	כרמיאל
55.6	נצרת

2017

אחוזי הסכמה	עיר
93.2	שהם
91.2	תל אביב
89.2	רמת גן
88.9	חדרה
88.5	הוד השרון
86.5	רחובות
85.2	ראשון לציון
85.1	הרצליה
84.9	נתניה
83.1	חיפה
82.9	כרמיאל
82.3	באר שבע
82.0	חולון
79.4	אשדוד
79.3	אשקלון
78.0	ירושלים
77.1	פתח תקווה
75.4	בני ברק
72.0	טבריה
31.3	נצרת

2018

אחוזי הסכמה	עיר
92.6	שהם
88.8	טבריה
88.3	באר שבע
88.3	הוד השרון
87.9	ראשון לציון
87.3	תל אביב
86.8	בני ברק
86.4	חולון
85.6	רחובות
85.5	רמת גן
85.4	נתניה
84.6	חדרה
84.0	ירושלים
84.0	פתח תקווה
83.3	חיפה
83.3	הרצליה
82.3	אשדוד
81.7	כרמיאל
80.8	אשקלון
65.8	נצרת

חשיבות נושא הטיפול באנשים עם מוגבלות בשיקולי ההצבעה בבחירות המקומיות:

על רקע הבחירות שהתקיימו באוקטובר 2018 ברשויות המקומיות, נבחנה השנה המידה שבה הציבור מעוניין שקידום מעמדם של אנשים עם מוגבלות, יהווה חלק מסדר היום של המועמדים לבחירות בעירם. ברמה הארצית עולה כי יותר ממחצית מהאוכלוסייה (56%) רואה בנושא זה נושא חשוב ומשמעותי (אם כי חשוב לסייג ולומר, שבהתאם לנורמות החברתיות, רבים באוכלוסייה מצופים לראות עיסוק בכל נושא או קושי חברתי כחשוב ומשמעותי). ממצאים אלו מצביעים על דרישת הציבור מנבחרי לקחת אחריות על מיגור האפליה, וטיפול בקשיים מהם סובלים אנשים עם מוגבלות, ועל תחושת הציבור כי נבחרי הציבור אינם עושים מספיק כדי לטפל בסוגיות אלו.

חשיבות העיסוק בנושא אנשים עם מוגבלות בבחירות המקומיות	
אחוזי הסכמה	עיר
73%	נצרת
63%	חולון
63%	חדרה
59%	ראשון לציון
58%	נתניה
58%	כרמיאל
58%	אשדוד
57%	טבריה
57%	חיפה
57%	רחובות
57%	הוד השרון
57%	שהם
56%	אשקלון
55%	תל אביב
54%	באר שבע
54%	רמת גן
50%	פתח תקווה
50%	הרצליה
46%	בני ברק
45%	ירושלים

בהקשר זה נבחנו ההבדלים בין הרשויות השונות במידה שבה התושבים מבקשים שהמתמודדים בבחירות יעסקו בנושא הטיפול באנשים עם מוגבלות (ראו טבלה). ניתן לראות כי העיר נצרת מובילה בפער ניכר מעל ערים אחרות (יותר מ- 10% מעל העיר חולון הנמצאת במקום השני ברשימה). ממצא זה הוא מעניין בייחוד לנוכח מיצובה של נצרת באופן עקבי במקום הנמוך ביותר במדד הנגישות המשוקלל. בנוסף, בהשוואה ליתר הערים (שבהן לפחות 50% מהתושבים מעוניינים שמועמדיהם יעסקו בנושא) בבני ברק, ובירושלים ניכר פחות עניין בעיסוק של המועמדים בתחום זה.

את הנתונים הללו יש לבחון ביחס לתפיסות בנוגע לאפליה כלפי אנשים עם מוגבלות בעיר. במחקר נמצא קשר ישיר בין הרצון שמועמדים בבחירות יעסקו בקידום מעמדם של אנשים עם מוגבלות, לבין מידת האפליה בנגישות לשירותים העירוניים שהתושבים סבורים שקיימת בעיר. ככל שקיימת יותר אפליה בעיר בהקשר זה, כך יש יותר רצון שמועמדים יעסקו בנושא של קידום אנשים עם מוגבלות. לדוגמה, בנצרת בה ההכרה באפליה גבוהה רבים מעוניינים שהמועמדים בבחירות יעסקו בנושא. לעומת זאת בבני ברק ובפתח תקווה הן ההכרה באפליה בנגישות לשירותים עירוניים והן הדגש על עיסוק בנושא בבחירות נמוכים. ממצאים אלו מחזקים את המסקנה לפיה האזרחים מטילים את האחריות על טיפול במצבם של אנשים עם מוגבלות על הרשות, ומייחסים חשיבות לכך שזו תפעל לקידום מעמדם וזכויותיהם של אנשים עם מוגבלות.

היחס כלפי אנשים עם מוגבלות: בני הנוער

פרק זה יעסוק ביחס של בני הנוער בישראל כלפי אנשים עם מוגבלות. מחקרים פסיכולוגיים מראים כי לבני הנוער נטיה קיצונית יותר (לשלילה אך גם לחיוב) בעמדותיהם, והתנהגותם נשלטת פחות ולכן לעיתים אגרסיבית יותר. כמו כן בני הנוער נמצאו כפחות מפותחים (מהאוכלוסיה הבוגרת) במדדים מסוימים של התחשבות בזולת. מכאן, אפשר כי גם בעמדותיהם ובהתנהגותם כלפי אנשים עם מוגבלות, בני הנוער יהיו קיצוניים יחסית, ויטו לעמדות פחות סובלניות והתנהגויות יותר פוגעניות. יחד עם זאת, יחס סובלני כלפי האחר הינו אחד מהערכים החינוכיים שאותם מבקשת מערכת החינוך בישראל להנחיל. והדבר בא לידי ביטוי בתוכניות שונות שמטרתן לעודד שילוב והכלה של האחר (כדוגמת "האחר הוא אני", "תקווה ישראלית"), בהן יש דגש מיוחד על שילובם של אנשים עם מוגבלות בחברה. לאור ההשערה כי במערכת החינוך מתקיים עיסוק ישיר ואינטנסיבי יותר בנושא (הכולל בתוכו גם מפגשים עם אנשים עם מוגבלות), אפשר כי בני הנוער יהיו דווקא סובלניים ופתוחים יותר כלפי אנשים עם מוגבלות. ממציא המחקר מגלים כי המגמה בקרב בני הנוער היא של פחות סובלנות ויותר דחיה של אנשים עם מוגבלות. מאחר וזו היא השנה הראשונה בה נערך הסקר בקרב בני הנוער, מוקדם לומר האם זוהי מגמה שמאפיינת את גילם הצעיר של המשתתפים, שיתכן ותדעך עם התבגרותם, או לחילופין שמדובר במגמה דורית, לפיה הדורות הבאים יגלו פחות ופחות סובלנות וקרבה כלפי אנשים עם מוגבלות.

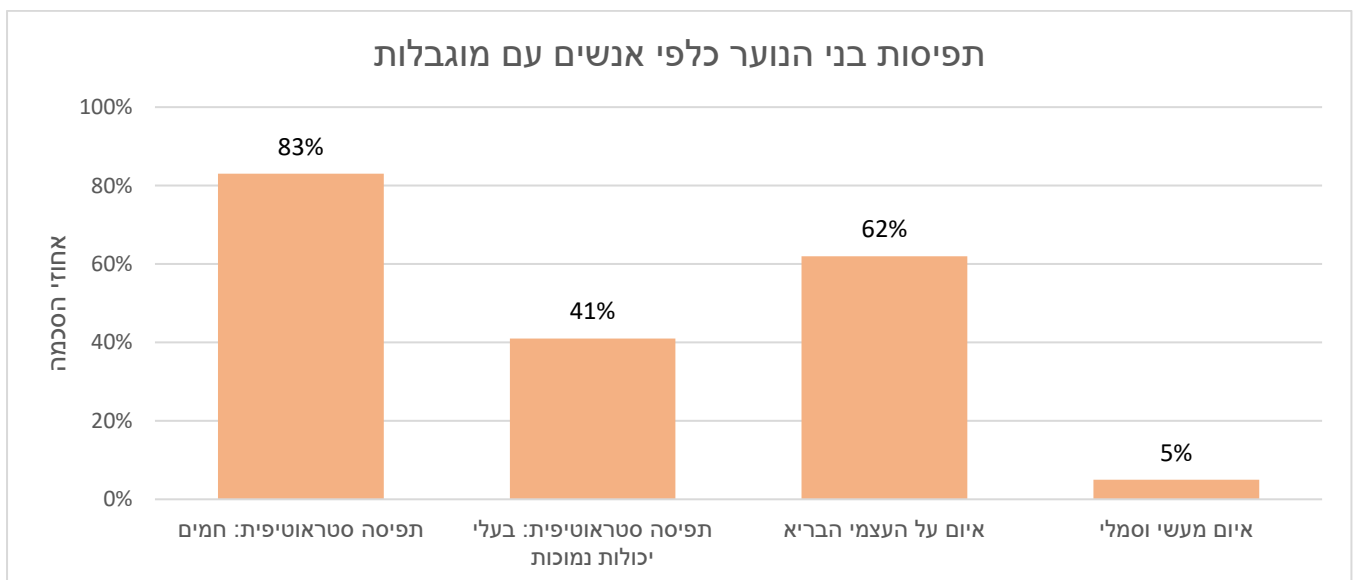
פרק זה מחולק לשלושה חלקים; ראשית, מוצגים הממצאים העיקריים עבור בני הנוער ברמת התפיסות, הרגשות והתנהגות (הפרק כולל מדדים שנבחנו באוכלוסיה הבוגרת וכן מדדים יחודיים שנבחנו בקרב בני הנוער בלבד). שנית, נערכו פילוחים דמוגרפיים לפי משתני קבוצת הגיל, מינם, רמת דתיותם והיכרותם של המשתתפים עם אנשים עם מוגבלות. במידה ונמצאו פערים משמעותיים (מובהקים מבחינה סטטיסטית) הם מוצגים בחלק השני. בחלק השלישי, מוצגות השוואות בין האוכלוסיה הבוגרת לבני הנוער¹⁶. כמו בפרקים הקודמים נקודת החתך להסכמה למדדים השונים הינה 5 = מסכים.

¹⁶ בסקר לשנת 2018 בחלק מהמדדים (עזרה קולקטיבית, תמיכה במדיניות מפלה, הימנעות מקרבה חברתית) נוספו פריטים שלא הופיעו בסקרים בשנים קודמות, הן בשאלון לאוכלוסיה הבוגרת והן בשאלון לבני הנוער. לכן, בפרק זה, הסכמה למדדים אלו מחושבת על סמך ממוצע הפריטים שהופיעו בסקר 2018 (בשונה מהסכמה בפרקים הקודמים שחושבה על סמך ממוצע הפריטים שהופיעו באופן קונסיסטנטי בשלושת השנים בהן נערך המחקר). בנוסף, בשאלון לבני הנוער לא הופיעה אחת השאלות שהופיעה בסקר לאוכלוסיה הבוגרת במדד האיום על תפיסת העצמי הבריאה (הדיווח על מדד זה בפרק 6 חושב רק על בסיס השאלות שהופיעו בשני השאלונים).

תפיסות, רגשות והתנהגות בני הנוער ברמה הארצית:

1. תפיסות כלפי אנשים עם מוגבלות:

בתפיסות בני הנוער כלפי אנשים עם מוגבלות ניכרת התפיסה הסטראוטיפית לפיה אנשים עם מוגבלות הם אנשים חמים מחד ובעלי יכולות נמוכות מאידך. כפי שנאמר, תפיסות אלו מקושרות להתייחסות אל אנשים עם מוגבלות כחלשים וחסרי אונים, דבר שגם מפחית את תחושת האיום שקבוצות מיעוטים חברתיות מייצרות. אכן, ניתן לראות כי תחושת האיום המעשי והסמלי ברמה הלאומית הינה נמוכה. עם זאת, המשתתפים דיווחו על רמה גבוהה של איום על תפיסת העצמי הבריא. כלומר, החשש מהפיכה לאנשים עם מוגבלות והפגיעה באורח החיים שתלווה לכך, קיים גם בקרב בני הנוער. בניגוד לקבוצות מיעוטים אחרות (דתיות או לאומיות), ההצטרפות לקבוצה של אנשים עם מוגבלות אינה בשליטתנו, ובמידה רבה היא אפשרית לכל אחד. על כן, החשש שמביעים בני הנוער בהקשר זה אינו מאנשים עם מוגבלות כקבוצה, אלא מהאפשרות שיצטרפו לקבוצה זו ביום מן הימים. לאור התפיסה הסטראוטיפית של בני הנוער, והתנהגותם כלפי אנשים עם מוגבלות, מובן החשש שהם מביעים על שום התיוג והיחס שהם צופים שיתלווה למצב שכזה.

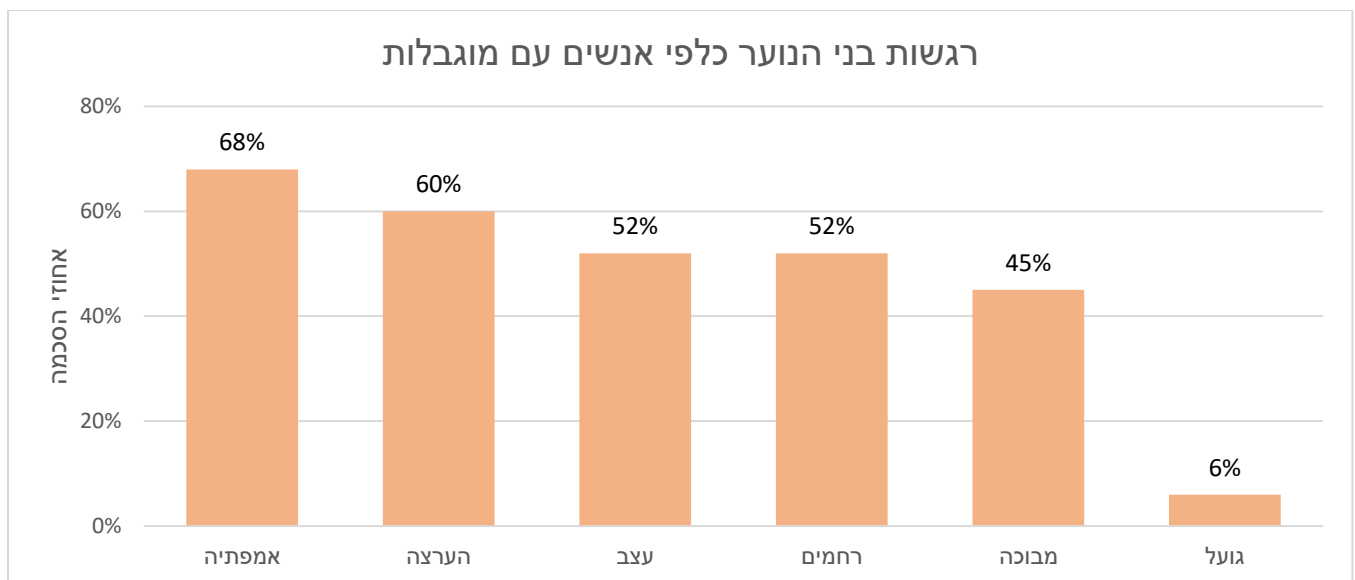

2. רגשות כלפי אנשים עם מוגבלות:

ברמה הרגשית בני הנוער מדווחים באופן כללי על ריבוי של רגשות חיוביים כלפי אנשים עם מוגבלות ופחות רגשות שליליים. מרבית בני הנוער חשים אמפתיה כלפי אנשים עם מוגבלות (וחלק גדול מהם גם

חש הערצה). מיעוטם חש גועל. יותר תחושות חיוביות (ובייחוד אמפתיה), לצד פחות תחושות שליליות כמו גועל יכולות להגדיל את הנכונות לקשר עם אנשים עם מוגבלות. עם זאת, צריך לשים לב כי כמעט חצי מהמשתתפים דיווחו על חוויה כלשהי של מבוכה במפגש עם אנשים עם מוגבלות. המבוכה טומנת בחובה תחושות של חוסר נוחות וקושי להבין כיצד להתייחס לאדם האחר, ועל כן, יכולה לעיתים להביא להתנהגות של התעלמות ודחיה שנועדו למנוע התמודדות עם הקושי.

בנוסף ניתן לראות כי מרבית בני הנוער מדווחים על חוויה של עצב ורחמים כלפי אנשים עם מוגבלות. תחושות אלו קשורות בוודאי לתפיסות שליליות יותר כלפי אנשים עם מוגבלות (ביחוד בהקשר של חוויה של רחמים), ואכן בני הנוער שתופסים אנשים עם מוגבלות כבעלי יכולות נמוכות, חשים יותר רחמים וקצת יותר עצב במפגש איתם.

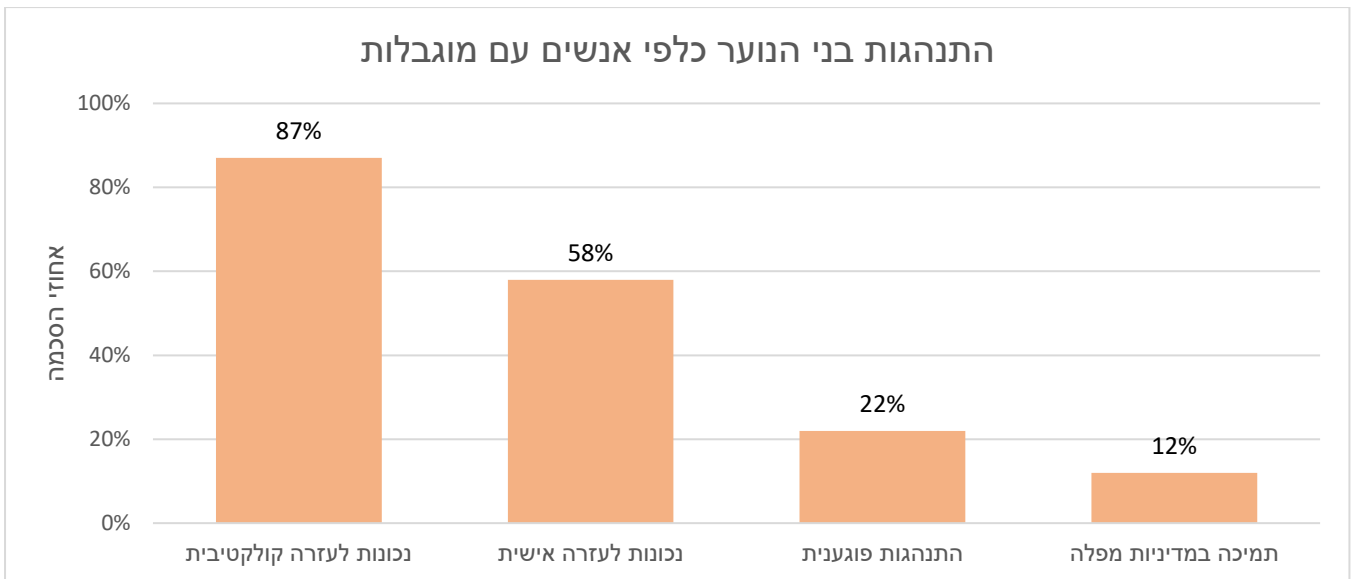

3. התנהגות כלפי אנשים עם מוגבלות:

השאלון לבני הנוער כלל דיווח על התנהגות כלפי אנשים עם מוגבלות שהופיעה בשאלונים לאוכלוסיה הבוגרת, וכן דיווחים ספציפיים על התנהגויות חברתיות שונות כלפי בני נוער עם מוגבלות. מדיווחי בני הנוער ניתן לראות את אותו הפער, בו דובר בפרק 4, בין תמיכה בעזרה ומעורבות של המדינה והחברה להימנעות ממעורבות ברמה האישית. כך מחד בני הנוער תומכים מאוד בעזרה קולקטיבית ומתנגדים מאוד למדיניות מפלה כלפי אנשים עם מוגבלות ברמה הלאומית. מאידך הנכונות של בני הנוער להגיש עזרה באופן אישי נמוכה, וכפי שיודגם בהמשך רבים מהם גם נמנעים מקרבה לאנשים עם מוגבלות.

בנוסף, בכל הנוגע להתנהגות פוגענית, אחוז לא מבוטל מבני הנוער דיווח על התנהגויות פוגעניות בפועל (לצחוק על אנשים עם מוגבלות, להשתמש בשמות של מגבלות כמילות גנאי) כלפי אנשים עם מוגבלות.

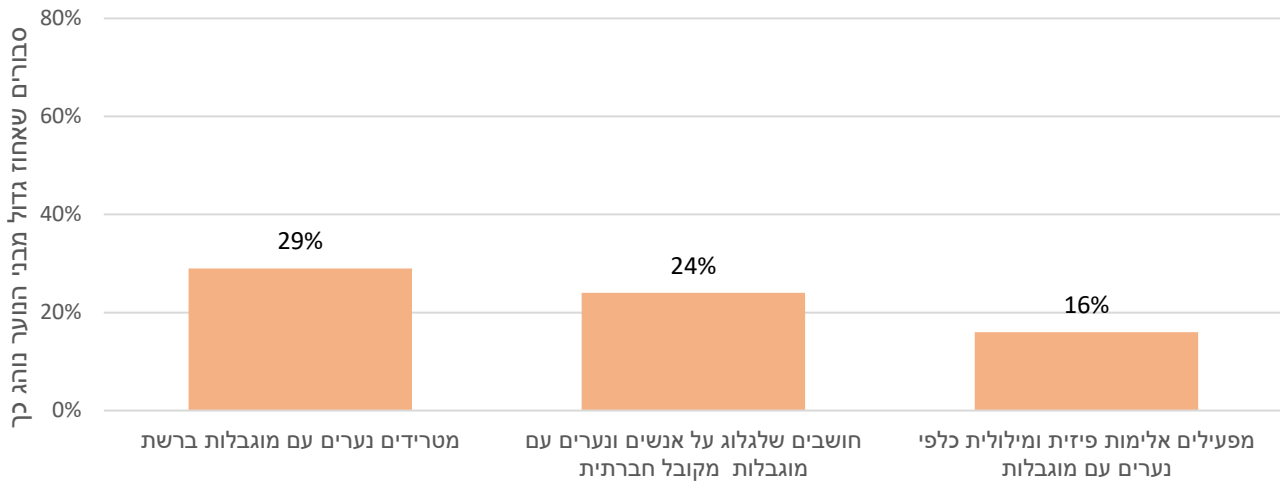
התנהגות בני הנוער כלפי אנשים עם מוגבלות

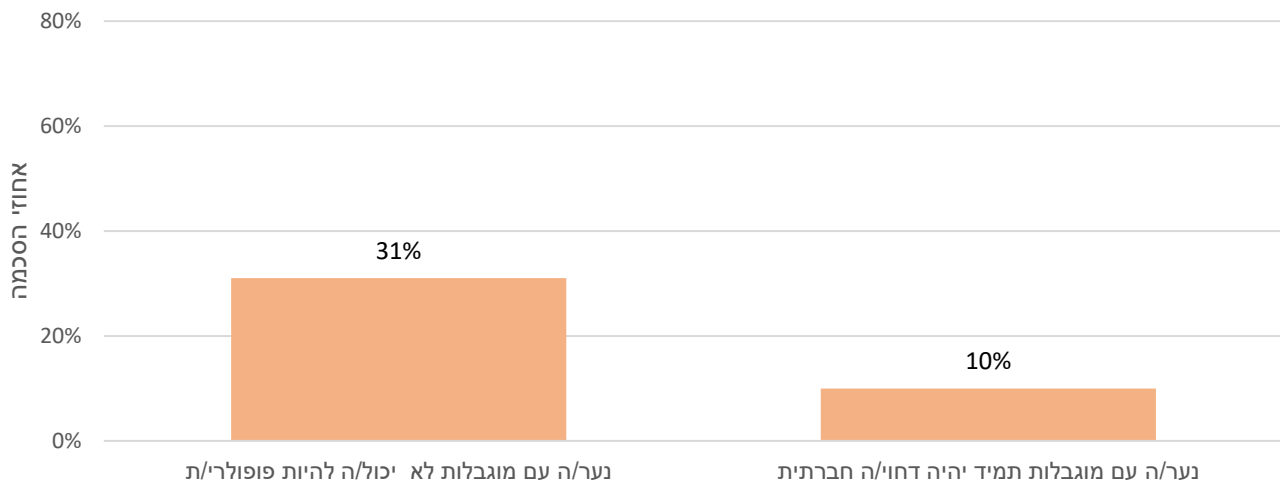
בנוסף לשאלות הנוגעות ליחס לאוכלוסיה הכללית של אנשים עם מוגבלות, הופיעו בשאלון בני הנוער גם שאלות הנוגעות ליחס לנערים ונערות אחרים עם מוגבלות. גיל הנעורים מתאפיין בעיסוק נרחב בשאלות הקשורות ליחסים חברתיים. הקשר לאחרים והתקשורת עמם הם במרכז סדר היום בגלאים אלו. לכן, במסגרת הדוח הנוכחי, נבחנו יחסם של בני הנוער לבני גילם עם מוגבלות. באופן ספציפי נבחנה המידה שבה בני הנוער נמנעים מקרבה חברתית לבני נוער עם מוגבלות, לצד שאלות הנוגעות לנורמות התנהגותיות של ביריוניות ודחיה חברתית, כלפי מי שנחשבים חלשים בחברת בני הנוער.

מהממצאים עולה תמונה של התרחקות וניכור כלפי בני נוער עם מוגבלות, 43% מבני הנוער דיווחו כי הם מעדיפים להימנע מקרבה לבני נוער עם מוגבלות. בד בבד, מהסקר עולה כי חלק ניכר מבני הנוער סבור כי מתקיימות נורמות של בריונות כלפי נערים עם מוגבלות. בחינה של שאלות ספציפיות מתוך הסקר מעלה כי 29% מבני הנוער חשבו שבני הנוער יטו להטריד ולצחוק על בני נוער עם מוגבלות ברשת, ו-16% חשבו שבני נוער יפעילו אלימות פיזית ומילולית כלפי נערים עם מוגבלות. בנוסף מדיווחים של רבים מבני הנוער עולה כי הם סבורים שבני נוער עם מוגבלות יחוו דחיה חברתית על שום מוגבלותם. ממצאים אלו מציירים מציאות חברתית קשה וכואבת עבור בני הנוער עם מוגבלות בישראל, ומעלים את חשיבותם של השיח והדיון בנושאים אלו עם בני הנוער, בכדי להתמודד עם תופעות של בריונות והדרה חברתית של נערים עם מוגבלות.

נורמות של ביריונות כלפי בני נוער עם מוגבלות

נורמות של דחיה חברתית כלפי בני נוער עם מוגבלות

פילוח דמוגרפי של הממצאים באוכלוסיית בני הנוער:

בחלק זה יוצגו פילוחים של המדדים לפי משתנים דמוגרפיים. המשתנים הדמוגרפיים אשר שימשו לניתוחים אלה הינם קבוצת גיל, מין, רמת דתיות, והיכרות עם אדם עם מוגבלות. הפילוחים המדווחים בפרק זה כוללים רק מדדים שבהם נמצא פער משמעותי (מובהק סטטיסטית) בין הקבוצות השונות. מהממצאים עולה כי למין המשתתפים היתה ההשפעה המשמעותית ביותר על מדדי המחקר. בנוסף, גם לרמת הדתיות של המשתתפים ולהיכרות עם אנשים עם מוגבלות היתה השפעה על חלק מהמדדים. לקבוצת הגיל, לעומת זאת, לא נמצא השפעה משמעותית על המדדים שנבחנו במחקר (כך

שבמידה ויחס כלפי אנשים עם מוגבלות משתנה לאורך השנים, שינוי זה הוא תוצאה של תקופות חיים ארוכות, ולא של שנים ספורות). בנות דווחו על התנהגות חיובית יותר מבנים, וכך גם בני נוער שיש להם היכרות עם אדם עם מוגבלות. חילוניים דווחו על נכונות רבה יותר לקשר עם בני נוער עם מוגבלות (אך גם על יותר נורמות של בריונות כלפיהם), ועל פחות רגשות שליליים כלפי אנשים עם מוגבלות. ניתן לראות כי ההשפעה המשמעותית של המשתנים הדמוגרפיים היא בעיקר במדדי הרגש וההתנהגות ופחות על מדדים של תפיסות ועמדות.

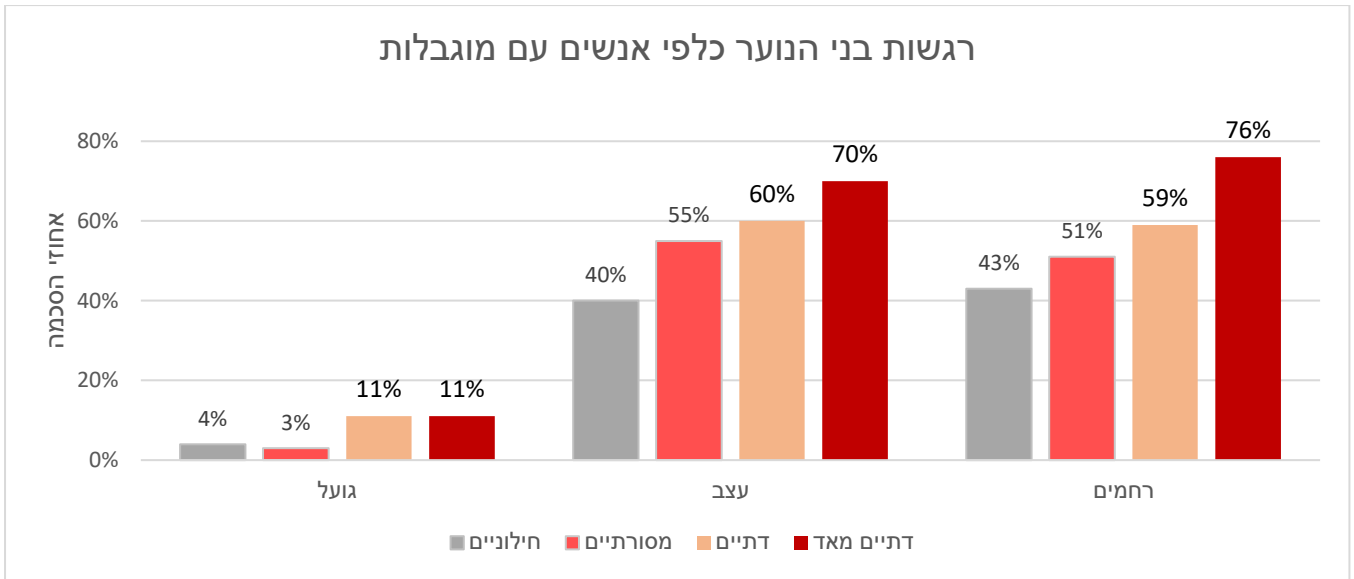
1. פילוחים בהתבסס על מין:

הבדלים בין בנים לבנות נמצאו בהקשרים של התנהגות ורגשות כלפי אנשים עם מוגבלות (אם כי בנות תופסות אנשים עם מוגבלות כפחות הומוגניים, כך שיש גם השפעה מסוימת על מדדים תפיסתיים). מבחינה התנהגותית בנות דווחו על פחות הימנעות מקרבה חברתית לבני נוער עם מוגבלות, ויותר תמיכה בעזרה קולקטיבית ואישית לאנשים עם מוגבלות. ממצא זה עקבי עם מחקרים בפסיכולוגיה, המייחסים לתפקידים נשיים כמו סיוע ותמיכה בזולת השפעות רחבות על האופן שבו נשים ובנות פועלות בחברה. בנוסף, בנות גם זיהו יותר נורמות של בריונות כלפי בני נוער עם מוגבלות. ניתן ליחס זאת למודעות הגדולה יותר שיש בקרב נשים ובנות להתנהגות פוגענית ואגרסיבית כלפי החלשים (בעוד שניתן לטעון שגברים ובנים מתעלמים יותר נורמות מסוג זה). לבסוף, מהממצאים עולה כי בנות חשות פחות רחמים כלפי אנשים עם מוגבלות וכן פחות מבוכה בחברתם. ממצאים אלו עולים בקנה אחד עם הממצא לפיו בנות נכונות יותר למגע חברתי עם בני הנוער עם מוגבלות, שכן מי שחשות פחות מבוכה ורחמים בחברת בני נוער עם מוגבלות, תופסות מפגש מסוג זה כמפגש בין שווים, וחשות יותר בנוח במהלך המפגש.

2. פילוחים בהתבסס על רמת דתיות:

במרבית המדדים, לא נמצאו הבדלים בהסתמך על רמת הדתיות. עם זאת חילונים דווחו על פחות הימנעות מקרבה חברתית לבני נוער עם מוגבלות, וכן פחות גועל, עצב ורחמים כלפי אנשים עם מוגבלות (ראו תרשים). דתיים מאוד (חרדים) דווחו על הרמות הגבוהות ביותר של גועל, עצב ורחמים, ומסורתיים ודתיים נעו בין שני הקצוות הללו, אך לרוב דמו יותר לחרדים. ייתכן שהממצא לפיו חילונים מדווחים על יחס חיובי יותר כלפי אנשים עם מוגבלות מושפע מכך שהחברה החילונית הינה פלורליסטית וליברלית יותר, כך שגם מי שנחשבים חריגים בתוכה מקבלים יחס מכיל יותר ופחות ממדר. בד בבד, בקרב חילוניים דווחו נורמות חמורות יותר של התנהגות בריונית כלפי בני נוער עם מוגבלות (18% בהשוואה ל 9-11% בחברה הדתית והחרדית). ייתכן שהדבר נובע מכך שבמגזר הדתי/חרדי קיימות יותר נורמות ערכיות או ציפיות חברתיות של חסד ורחמים כלפי אנשים עם מוגבלות, לעומת המגזר החילוני.

רגשות בני הנוער כלפי אנשים עם מוגבלות

3. פילוחים בהתבסס על היכרות עם אנשים עם מוגבלות:

באופן מפתיע, להיכרות עם אנשים עם מוגבלות בקרב בני הנוער היתה השפעה מצומצמת יחסית על מרבית משתני המחקר. עם זאת, נמצא כי בני נוער שיש להם היכרות עם אנשים עם מוגבלות נמנעים פחות ממוגע עם בני נוער עם מוגבלות, ומוכנים יותר להגיש עזרה אישית לאנשים עם מוגבלות. ממצאים אלו קשורים בוודאי לכך שמי שיש להם קשר עם אנשים עם מוגבלות מבינים יותר את עולמם של אנשים עם מוגבלות, ולכן מוכנים יותר לקרבה חברתית אליהם, ומכירים יותר בצורך שלהם בעזרה.

מפתיע לראות (כפי שגם נמצא בקרב האוכלוסיה הבוגרת) שהיכרות עם אנשים עם מוגבלות לא משפיעה באופן משמעותי על מדדי התפיסות כלפיהם. יתכן שלממצאים אלו קשר לממצאים פסיכולוגיים אחרים, המראים כי אנשים מקבוצות מוחלשות נוטים לאמץ תפיסות שליליות כלפי עצמם, באופן שמצדיק את אי השוויון והיחס של החברה כלפיהם. מכאן יתכן שגם קרוביהם נוקטים בגישה דומה, מתוך הצורך להשלים עם החוויה היום יומית של קרבה לאדם עם מוגבלות.

מעניין לציין כי בני הנוער שיש להם היכרות עם אנשים עם מוגבלות ציינו כי הם חשים פחות עצב במפגש עם אנשים עם מוגבלות (48%) בהשוואה למי שאין להם היכרות שכזו (61%). עצב בהקשר של המפגש עם אנשים עם מוגבלות היא תופעה מורכבת, שהגורמים לה יכולים להיות מגוונים. עם זאת, בבסיסו של העצב עומדת, בין היתר, תחושת חוסר אונים ומצוקה. יתכן שדווקא מתוך ההיכרות עם אנשים עם מוגבלות, בני הנוער יודעים כי חוויות אלו אינן תבנית כל חוויתם של אנשים עם מוגבלות, וכי חייהם עשירים ומשמעותיים על אף המוגבלות, ולכן מתעוררת בהם גם פחות תחושת עצבות במפגש עם.

השוואה בין בני הנוער לאוכלוסיה הבוגרת¹⁷:

השוואה בין בני הנוער לאוכלוסיה הבוגרת הינה חשובה משום שהיא מספקת פרספקטיבה לממצאים בקרב אוכלוסיית בני הנוער. יחס מכיל וקבלה של האחר והשונה הם ערכים חינוכיים חשובים בסט הערכים של מערכת החינוך. כחלק מערך זה, דגש ניכר ניתן לשילובם של אנשים עם מוגבלות בחברה. כתוצאה מכך יש מקום להניח כי בני הנוער יראו גישה חיובית יותר כלפי אנשים עם מוגבלות. ועם זאת, ממצאי המחקר מראים כי עמדותיהם, התנהגותם ורגשותיהם של בני הנוער כלפי אנשים עם מוגבלות שליליים יותר מאלו של האוכלוסיה הבוגרת.

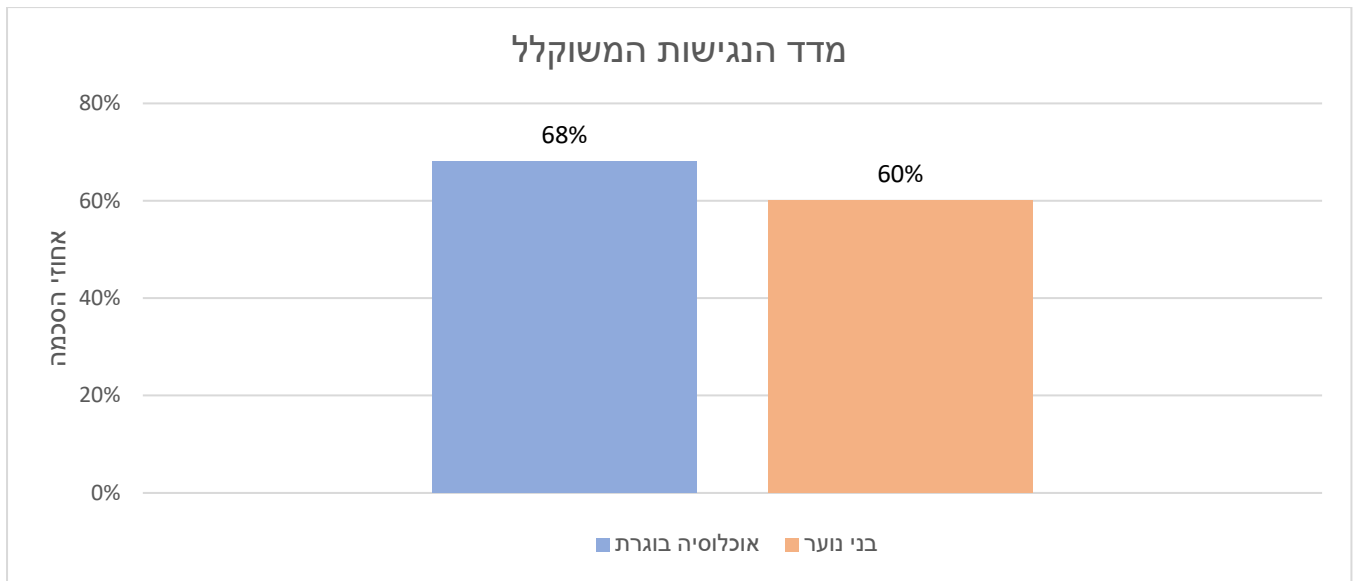
מחקרים פסיכולוגיים מראים כי בהשוואה למקביליהם הבוגרים נערים נחשבים לקיצוניים יותר בתגובותיהם וברגשותיהם. הממצאים לגבי יחסם של בני הנוער לאנשים עם מוגבלות תואמים דפוס זה. נמצא כי בהשוואה לאוכלוסיה הבוגרת, יותר בני נוער, תופסים אנשים עם מוגבלות כבעלי יכולות נמוכות, וכקבוצה הומוגנית יחסית. בנוסף, בהשוואה למבוגרים בני נוער חוששים יותר כי אם יהפכו לאנשים עם מוגבלות הדבר יפגע בחייהם בצורה משמעותית.

מבחינה התנהגותית בני הנוער דיווחו על יותר רתיעה והימנעות מקרבה לאנשים עם מוגבלות, ועל יותר נטיות של התנהגות פוגענית ובלתי מכבדת כלפי אנשים עם מוגבלות. יתכן שהבדלים אלו קשורים גם לכך שבני הנוער חשים פחות אמפתיה כלפי אנשים עם מוגבלות (ופחות עצב במפגש עמם). חוויה של פחות אמפתיה, טומנת בחובה יכולת פחותה לראות את העולם מנקודת מבטו של האחר, ומכאן עולה גם הנכונות לפגוע בו ולהתרחק ממנו חברתית. לבסוף בני הנוער דיווחו כי הם חשים יותר הערצה כלפי אנשים עם מוגבלות (להשוואות המתוארות לעיל בין בני הנוער למבוגרים ראו נספח 2).

הממצאים הללו משתקפים בציונים נמוכים יותר שקיבלו בני הנוער במדד הנגישות המשוקלל¹⁸ (ראו תרשים). ככלל ניכר כי בני הנוער פחות סובלניים כלפי אנשים עם מוגבלות, ויתכן כי הדברים נובעים מפתחות נמוכה יותר לבוא עמם במגע ולהכירם.

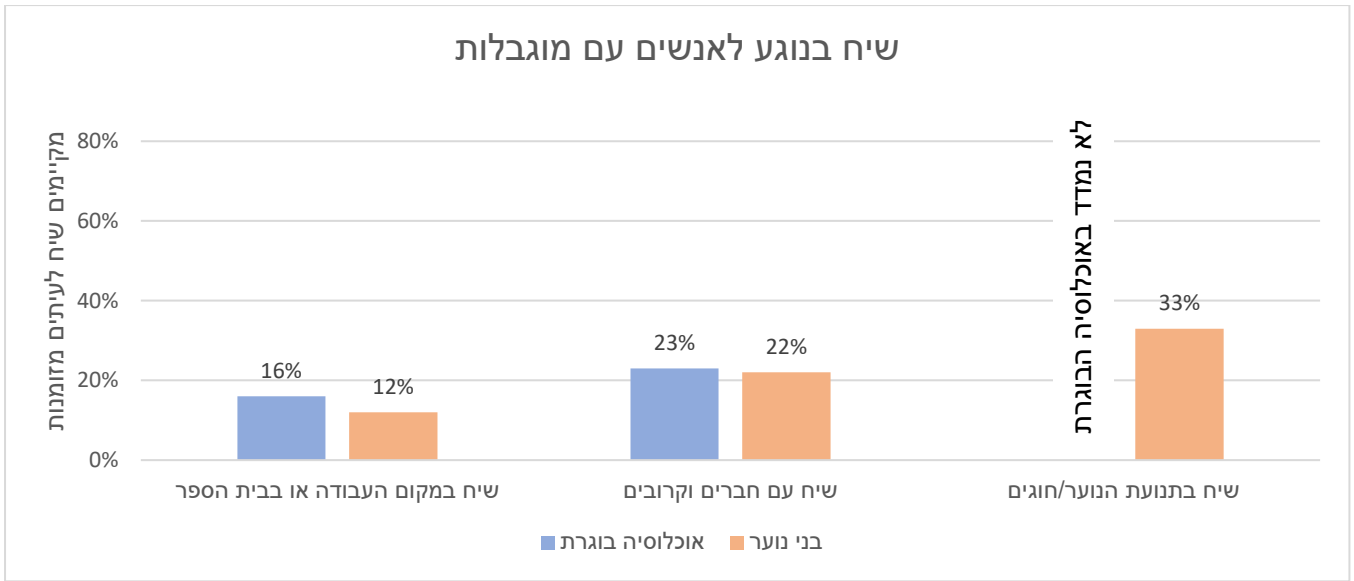
¹⁷ בנייתוחים שנעשו להשוואה בין בני הנוער לאוכלוסיה הבוגרת נעשה מיצוע מחדש של חלק מהמדדים כך שיכילו פריטים שהופיעו הן בשאלונים לבני הנוער והן בשאלונים לאוכלוסיה הבוגרת. בנוסף, מאחר וחלקם של בני הנוער הערבים ביחס לכלל בני הנוער במדגם הוא כחלקם באוכלוסיה (20%), נערכה התאמה סטטיסטית למדגם באוכלוסיה הבוגרת, כך שבנתונים המדווחים המשקל שניתן לתשובותיהם של המשתתפים הערבים באוכלוסיה הבוגרת הינו 20% גם כן.

¹⁸ לצורך ההשוואה בין בני הנוער לאוכלוסיה הבוגרת במדד הנגישות המשוקלל, חושב מדד נגישות משוקלל בהתבסס על הפריטים המרכיבים את מדדי ההומוגניות, דעות קדומות "מרומזות", הימנעות מקרבה חברתית, תמיכה במדיניות מפלה, רגשות; אמפתיה ומבוכה, ותפיסת איום מעשית וסמלית, שהופיעו הן בשאלונים לאוכלוסיה הבוגרת והן בשאלונים לבני הנוער בשנת 2018.

לאור הממצאים הללו מעניין לבחון את תדירות השיח בנושא אנשים עם מוגבלות בקרב בני נוער והאוכלוסיה הבוגרת (ראו תרשים). מהממצאים עולה כי מיעוט משתתפי המחקר מקיים שיחות בנוגע לאנשים עם מוגבלות לעיתים מזומנות. עם זאת, חשוב לשים לב שכמעט רבע מהמשתתפים (בוגרים ובני נוער כאחד) ציינו כי הם מקיימים שיחות לגבי אנשים עם מוגבלות לפחות אחת לכמה חודשים עם חבריהם וקרוביהם. עוד עולה מהממצאים כי בני הנוער מקיימים שיחות בנושאים אלו בעיקר בחוגים ובתנועת הנוער. לעומת זאת, דווקא בבית הספר, מתקיים הכי פחות שיח בנושא (לפי דיווחיהם של בני הנוער ושל הורים לילדים מקרב משתתפי המדגם). חשוב לציין כי קיומו של שיח הינו משמעותי ביותר ביכולת להעלות את הנושא לסדר היום הציבורי. בנוסף, על רקע הציפיה כי שיח על מעמדם ושילובם בחברה של אנשים עם מוגבלות הוא שיניע את בני הנוער לעמדות והתנהגות חיוביות יותר, נראה כי הרמות הנמוכות של השיח עליהן דיווחו הנערים בפועל יכולות להסביר את ממצאי המחקר.

שיח בנוגע לאנשים עם מוגבלות

מקורות:

- Benomir, A. M., Nicolson, R. I., & Beail, N. (2016). Attitudes towards people with intellectual disability in the UK and Libya: A cross-cultural comparison. *Research in developmental disabilities, 51*, 1-9.
- Burke, J., Bezyak, J., Fraser, R. T., Pete, J., Ditchman, N., & Chan, F. (2013). Employers' Attitudes Towards Hiring and Retaining People with Disabilities: A Review of the Literature. *The Australian Journal of Rehabilitation Counselling, 19*(01), 21-38.
- De Boer, A., Pijl, S. J., & Minnaert, A. (2012). Students' attitudes towards peers with disabilities: A review of the literature. *International Journal of Disability, Development and Education, 59*(4), 379-392.
- Nota, L., Santilli, S., Ginevra, M. C., & Soresi, S. (2014). Employer attitudes towards the work inclusion of people with disability. *Journal of Applied Research in Intellectual Disabilities, 27*(6), 511-520.

נספח 1 – דירוג רשויות במדדים השונים

בנספח זה מוצג דירוג הרשויות באחוזי ההסכמה למדדים השונים במחקר שנעשה השנה¹⁹, בהשוואה לשנים 2016-2017. היות שההבדלים הסטטיסטיים בין ערים הצמודות זו לזו בדירוג אינם בהכרח מובהקים, בחרנו לחלק כל אחד מהדירוגים לשלוש קטגוריות רחבות. בהתאם, כל אחד משלושה הצבעים הבאים, המייצג את מיקומן של הרשויות לפי הקטגוריות בכל אחד מהמדדים:

רשויות המסומנות בכחול בהיר ■ הן בעלות גישה חיובית יותר כלפי אנשים עם מוגבלות (במרבית המדדים מדובר על רשויות שההסכמה שלהן למדד הרלוונטי היתה נמוכה).

רשויות המסומנות בכחול ■ הן בעלות גישה ממוצעת כלפי אנשים עם מוגבלות (במרבית המדדים מדובר על רשויות שההסכמה שלהן למדד הרלוונטי היתה בינונית).

רשויות המסומנות בכחול כהה ■ הן בעלות גישה חיובית פחות כלפי אנשים עם מוגבלות (במרבית המדדים מדובר על רשויות שההסכמה שלהן למדד הרלוונטי היתה גבוהה).

¹⁹ על מנת להשוות בין שלוש השנים נעשה שימוש בנקודת חיתוך שונה מזו שדווחה בדוח בשנת 2017. בדוח השנה נעשתה האחדה כך שהסכמה לכל המדדים בכל שלוש השנים מחושבת לפי נקודת החיתוך 5 (5 ומעלה = הסכמה). בנוסף יש לשים לב כי נעשתה האחדה של הפריטים עליהם מדווח כל מדד כך שבכל שלוש השנים המדד חושב על פי אותם פריטים.

חשיבה סטראוטיפית – אנשים עם מוגבלות הם בעלי "יכולות נמוכות":

- תושבי רשויות אלה רואים אנשים עם מוגבלות כבעלי יכולות נמוכות במידה מועטה.
- תושבי רשויות אלה רואים אנשים עם מוגבלות כבעלי יכולות נמוכות במידה בינונית.
- תושבי רשויות אלה רואים אנשים עם מוגבלות כבעלי יכולות נמוכות במידה רבה.

2016		2017		2018	
אחוזי הסכמה	עיר	אחוזי הסכמה	עיר	אחוזי הסכמה	עיר
30.3	הוד השרון	22.7	שוהם	27.8	נתניה
32.4	טבריה	27.8	חדרה	27.9	חולון
33.3	כרמיאל	30.3	כרמיאל	29.0	טבריה
37.1	חולון	31.7	פתח תקווה	29.2	באר שבע
37.8	חיפה	31.8	רחובות	29.5	רמת גן
38.0	ראשון לציון	32.0	באר שבע	29.9	רחובות
38.6	אשקלון	32.7	הוד השרון	31.0	תל אביב
38.7	באר שבע	33.5	חולון	31.2	כרמיאל
39.7	רחובות	33.5	ראשון לציון	31.7	נצרת
41.2	שוהם	34.0	טבריה	32.1	ראשון לציון
42.7	רמת גן	34.2	הרצליה	32.4	פתח תקווה
42.8	פתח תקווה	35.0	אשקלון	34.3	הרצליה
42.9	אשדוד	35.8	רמת גן	34.6	חדרה
43.4	הרצליה	35.8	תל אביב	35.1	הוד השרון
43.5	ירושלים	36.3	חיפה	36.1	בני ברק
43.6	נתניה	36.6	בני ברק	36.4	חיפה
43.6	תל אביב	36.8	אשדוד	37.9	שוהם
44.4	בני ברק	38.9	נתניה	38.6	אשדוד
45.7	חדרה	41.0	ירושלים	41.3	אשקלון
64.1	נצרת	60.8	נצרת	43.2	ירושלים

תפיסת אנשים עם מוגבלות כהומוגניים

- תושבי רשויות אלה רואים אנשים עם מוגבלות כהומוגניים במידה מועטה.
- תושבי רשויות אלה רואים אנשים עם מוגבלות כהומוגניים במידה בינונית.
- תושבי רשויות אלה רואים אנשים עם מוגבלות כהומוגניים במידה רבה.

2016		2017		2018	
אחוזי הסכמה	עיר	אחוזי הסכמה	עיר	אחוזי הסכמה	עיר
0.0	שוהם	3.7	חדרה	0.0	טבריה
3.9	חיפה	3.9	כרמיאל	0.7	בני ברק
4.1	תל אביב	4.5	שוהם	1.1	כרמיאל
4.3	רמת גן	4.5	חיפה	1.7	רמת גן
4.4	אשקלון	4.7	רחובות	2.4	ראשון לציון
5.9	באר שבע	5.9	נתניה	2.4	ירושלים
7.4	ירושלים	6.2	הוד השרון	2.5	תל אביב
8.3	ראשון לציון	6.4	רמת גן	2.6	באר שבע
8.7	פתח תקווה	7.4	ראשון לציון	2.7	הוד השרון
9.0	חולון	7.9	הרצליה	2.9	חדרה
10.1	כרמיאל	8.8	תל אביב	3.2	שוהם
10.1	הוד השרון	9.0	חולון	4.0	נתניה
10.4	הרצליה	9.3	בני ברק	4.3	חיפה
11.1	רחובות	9.8	אשדוד	4.4	אשדוד
11.1	בני ברק	9.9	באר שבע	4.6	רחובות
11.5	נתניה	10.0	ירושלים	4.6	הרצליה
11.8	טבריה	10.1	פתח תקווה	4.8	אשקלון
12.0	חדרה	10.7	אשקלון	5.3	פתח תקווה
12.6	אשדוד	14.0	טבריה	5.8	נצרת
14.4	נצרת	24.9	נצרת	5.8	חולון

תחושת איום מעשי וסמלי מאנשים עם מוגבלות

- תושבי רשויות אלה חשים איום מעשי וסמלי מאנשים עם מוגבלות במידה מועטה.
- תושבי רשויות אלה חשים איום מעשי וסמלי מאנשים עם מוגבלות במידה בינונית.
- תושבי רשויות אלה חשים איום מעשי וסמלי מאנשים עם מוגבלות במידה רבה.

2016		2017		2018	
אחוזי הסכמה	עיר	אחוזי הסכמה	עיר	אחוזי הסכמה	עיר
0.0	טבריה	0.0	כרמיאל	0.0	שוהם
0.0	שוהם	0.0	שוהם	0.6	אשקלון
0.5	רחובות	0.9	הוד השרון	0.6	באר שבע
1.1	הוד השרון	1.5	אשדוד	0.6	רמת גן
1.1	חדרה	1.8	רחובות	0.7	בני ברק
1.3	נתניה	2.0	באר שבע	0.7	נתניה
1.4	רמת גן	2.0	טבריה	0.9	הרצליה
1.4	תל אביב	2.0	ירושלים	1.1	כרמיאל
1.7	חיפה	2.0	תל אביב	1.1	רחובות
1.8	אשקלון	2.2	בני ברק	1.2	ראשון לציון
1.9	ירושלים	2.5	חולון	1.3	אשדוד
2.0	ראשון לציון	2.5	חיפה	1.3	חולון
2.1	אשדוד	2.6	הרצליה	1.5	ירושלים
2.8	הרצליה	2.7	נתניה	1.8	הוד השרון
2.9	כרמיאל	2.9	אשקלון	1.9	חדרה
3.3	בני ברק	2.9	רמת גן	1.9	חיפה
3.4	פתח תקווה	3.4	ראשון לציון	2.0	תל אביב
3.8	חולון	3.7	חדרה	2.8	טבריה
3.9	באר שבע	3.7	פתח תקווה	3.2	פתח תקווה
4.6	נצרת	6.0	נצרת	18.3	נצרת

תחושת איום על תפיסת העצמי הבריאה²⁰

- תושבי רשויות אלה חשים איום על תפיסת העצמי הבריאה מאנשים עם מוגבלות במידה מועטה.
- תושבי רשויות אלה חשים איום על תפיסת העצמי הבריאה מאנשים עם מוגבלות במידה בינונית.
- תושבי רשויות אלה חשים איום על תפיסת העצמי הבריאה מאנשים עם מוגבלות במידה רבה.

2017		2018	
אחוזי הסכמה	עיר	אחוזי הסכמה	עיר
28.9	נצרת	24.2	נצרת
43.2	שוהם	48.4	כרמיאל
47.0	בני ברק	51.4	בני ברק
53.1	הוד השרון	53.8	אשדוד
54.0	ירושלים	54.0	רחובות
55.9	תל אביב	54.7	שוהם
56.0	חולון	57.0	טבריה
57.1	רחובות	57.8	באר שבע
57.6	באר שבע	57.8	חולון
58.8	הרצליה	58.5	פתח תקווה
60.0	טבריה	59.0	רמת גן
60.1	פתח תקווה	59.2	ירושלים
60.5	נתניה	59.3	אשקלון
61.4	אשקלון	60.8	חיפה
62.3	רמת גן	60.9	תל אביב
63.2	אשדוד	61.6	הרצליה
63.2	חיפה	64.4	חדרה
65.5	ראשון לציון	64.8	ראשון לציון
65.8	כרמיאל	67.5	נתניה
66.7	חדרה	67.6	הוד השרון

²⁰ מדד זה לא הופיע במחקר בשנת 2016.

רגשות שליליים - מבוכה

- תושבי רשויות אלה חשים מבוכה במפגש עם אנשים עם מוגבלות במידה מועטה.
- תושבי רשויות אלה חשים מבוכה במפגש עם אנשים עם מוגבלות במידה בינונית.
- תושבי רשויות אלה חשים מבוכה במפגש עם אנשים עם מוגבלות במידה רבה.

2016		2017		2018	
אחוזי הסכמה	עיר	אחוזי הסכמה	עיר	אחוזי הסכמה	עיר
28.3	נצרת	4.1	נצרת	27.5	נצרת
34.8	כרמיאל	36.8	כרמיאל	36.4	חולון
38.2	טבריה	38.0	טבריה	38.4	נתניה
39.5	חולון	38.6	הרצליה	38.9	שוהם
41.2	שוהם	38.6	שוהם	39.2	חיפה
43.0	אשקלון	42.6	אשדוד	39.5	אשקלון
43.4	הרצליה	42.9	אשקלון	39.6	הוד השרון
44.9	הוד השרון	43.1	רמת גן	40.2	טבריה
47.8	חיפה	43.3	חיפה	41.3	חדרה
47.8	ראשון לציון	44.3	באר שבע	41.6	באר שבע
48.1	ירושלים	44.5	חולון	43.0	כרמיאל
48.5	באר שבע	45.3	רחובות	43.1	רחובות
49.7	בני ברק	47.0	ירושלים	43.4	רמת גן
50.0	תל אביב	47.0	נתניה	44.7	פתח תקווה
54.3	חדרה	47.2	חדרה	45.1	בני ברק
54.3	פתח תקווה	47.5	בני ברק	46.2	אשדוד
55.3	רחובות	47.8	ראשון לציון	46.3	הרצליה
55.5	אשדוד	49.0	תל אביב	46.7	תל אביב
55.5	רמת גן	51.8	פתח תקווה	49.0	ירושלים
59.0	נתניה	54.9	הוד השרון	50.9	ראשון לציון

הימנעות מקרבה חברתית לאנשים עם מוגבלות

- תושבי רשויות אלה נמנעים מקרבה חברתית לאנשים עם מוגבלות במידה מועטה.
- תושבי רשויות אלה נמנעים מקרבה חברתית לאנשים עם מוגבלות במידה בינונית.
- תושבי רשויות אלה נמנעים מקרבה חברתית לאנשים עם מוגבלות במידה רבה.

2016		2017		2018	
אחוזי הסכמה	עיר	אחוזי הסכמה	עיר	אחוזי הסכמה	עיר
20.2	הוד השרון	9.1	שוהם	12.6	שוהם
22.0	ראשון לציון	13.7	תל אביב	15.2	תל אביב
23.5	שוהם	19.5	הוד השרון	17.5	באר שבע
25.0	תל אביב	19.6	רמת גן	18.7	טבריה
26.1	חיפה	20.0	רחובות	18.8	ראשון לציון
27.0	רמת גן	20.2	באר שבע	18.9	הוד השרון
28.3	הרצליה	20.6	אשדוד	21.8	רחובות
28.4	באר שבע	21.2	ראשון לציון	22.1	חולון
30.0	חולון	22.8	הרצליה	23.7	כרמיאל
30.6	ירושלים	23.1	חדרה	24.1	אשדוד
30.7	אשקלון	23.2	נתניה	24.3	בני ברק
31.4	אשדוד	24.0	חולון	24.3	ירושלים
31.7	רחובות	24.9	חיפה	24.4	חיפה
31.9	כרמיאל	25.0	כרמיאל	24.6	אשקלון
32.4	טבריה	26.2	בני ברק	25.0	נצרת
32.7	פתח תקווה	26.4	אשקלון	25.5	פתח תקווה
33.3	נתניה	28.0	פתח תקווה	26.6	רמת גן
34.4	נצרת	29.0	ירושלים	26.9	חדרה
34.8	חדרה	34.0	טבריה	27.2	נתניה
38.6	בני ברק	56.7	נצרת	27.8	הרצליה

תמיכה במדיניות מפלה כלפי אנשים עם מוגבלות

- תושבי רשויות אלה תומכים במדיניות מפלה כלפי אנשים עם מוגבלות במידה מועטה.
- תושבי רשויות אלה תומכים במדיניות מפלה כלפי אנשים עם מוגבלות במידה בינונית.
- תושבי רשויות אלה תומכים במדיניות מפלה כלפי אנשים עם מוגבלות במידה רבה.

2016		2017		2018	
אחוזי הסכמה	עיר	אחוזי הסכמה	עיר	אחוזי הסכמה	עיר
5.2	רמת גן	0.0	שוהם	4.5	חולון
5.9	שוהם	3.8	נתניה	5.8	באר שבע
6.7	הוד השרון	4.4	תל אביב	6.1	תל אביב
6.8	ראשון לציון	6.4	ראשון לציון	6.3	רחובות
8.0	רחובות	6.4	רמת גן	6.5	הרצליה
8.8	אשקלון	6.5	חיפה	7.5	טבריה
8.8	טבריה	6.5	רחובות	8.0	פתח תקווה
9.1	תל אביב	8.0	הוד השרון	8.3	ירושלים
9.6	חיפה	9.3	חדרה	8.6	נתניה
10.9	חדרה	9.5	חולון	8.7	רמת גן
12.0	אשדוד	11.0	ירושלים	9.1	ראשון לציון
12.0	ירושלים	12.6	בני ברק	9.5	שוהם
12.2	נתניה	13.2	כרמיאל	9.6	חדרה
12.7	באר שבע	13.7	אשדוד	11.0	חיפה
13.1	בני ברק	14.3	באר שבע	11.1	בני ברק
13.3	חולון	15.0	אשקלון	11.4	אשדוד
14.2	הרצליה	16.1	פתח תקווה	11.4	אשקלון
15.9	פתח תקווה	16.7	הרצליה	13.5	הוד השרון
18.8	כרמיאל	18.0	טבריה	14.0	כרמיאל
22.7	נצרת	83.9	נצרת	20.8	נצרת

נכונות לעזרה אישית²¹

- תושבי רשויות אלה מביעים נכונות לעזרה אישית לאנשים עם מוגבלות במידה רבה.
- תושבי רשויות אלה מביעים נכונות לעזרה אישית לאנשים עם מוגבלות במידה בינונית.
- תושבי רשויות אלה מביעים נכונות לעזרה אישית לאנשים עם מוגבלות במידה מועטה.

2017		2018	
אחוזי הסכמה	עיר	אחוזי הסכמה	עיר
52.8	חדרה	75.0	נצרת
52.0	טבריה	60.4	באר שבע
51.4	בני ברק	58.1	אשקלון
51.0	רמת גן	56.9	רחובות
50.0	שוהם	56.4	ראשון לציון
49.8	באר שבע	55.8	ירושלים
49.1	הרצליה	54.9	בני ברק
49.0	אשדוד	54.8	חדרה
48.7	כרמיאל	53.7	שוהם
48.3	ראשון לציון	53.3	טבריה
47.0	חולון	53.2	אשדוד
46.5	ירושלים	52.8	תל אביב
45.9	רחובות	50.0	פתח תקווה
45.0	אשקלון	49.7	נתניה
44.9	נתניה	49.4	חולון
43.8	חיפה	49.1	רמת גן
43.6	תל אביב	48.8	חיפה
40.4	פתח תקווה	46.8	הוד השרון
38.1	הוד השרון	46.3	הרצליה
31.8	נצרת	43.0	כרמיאל

²¹ מדד זה לא הופיע במחקר בשנת 2016. בנוסף, מדד הנכונות לעזרה מצביע על גישה חיובית יותר, הדיווח על נתוני הערים מוצג באופן לפיו הערים בכחול בהיר הן אלה בהן הגישה כלפי אנשים עם מוגבלות היא חיובית יותר. כך שעבור מדד זה הערים שצבועות בכחול בהיר הן אלו שבהן אחוזי ההסכמה למדד הם הגבוהים ביותר והערים הצבועות בכחול כהה הן אלו שבהן אחוזי ההסכמה למדד הם הנמוכים ביותר.

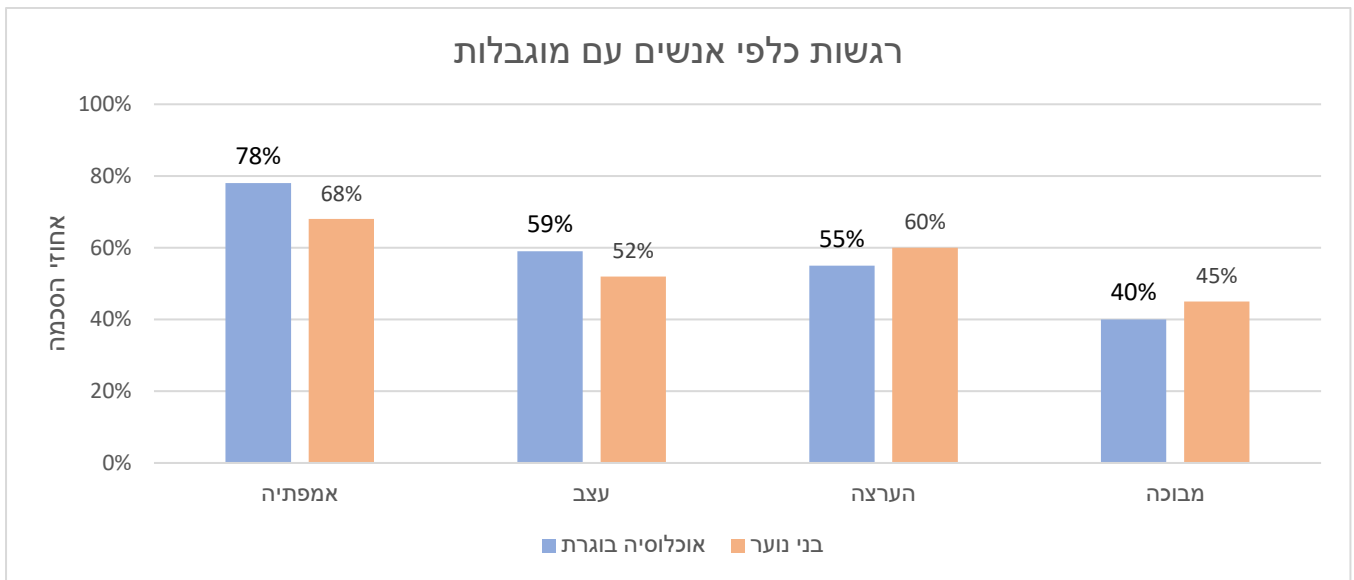
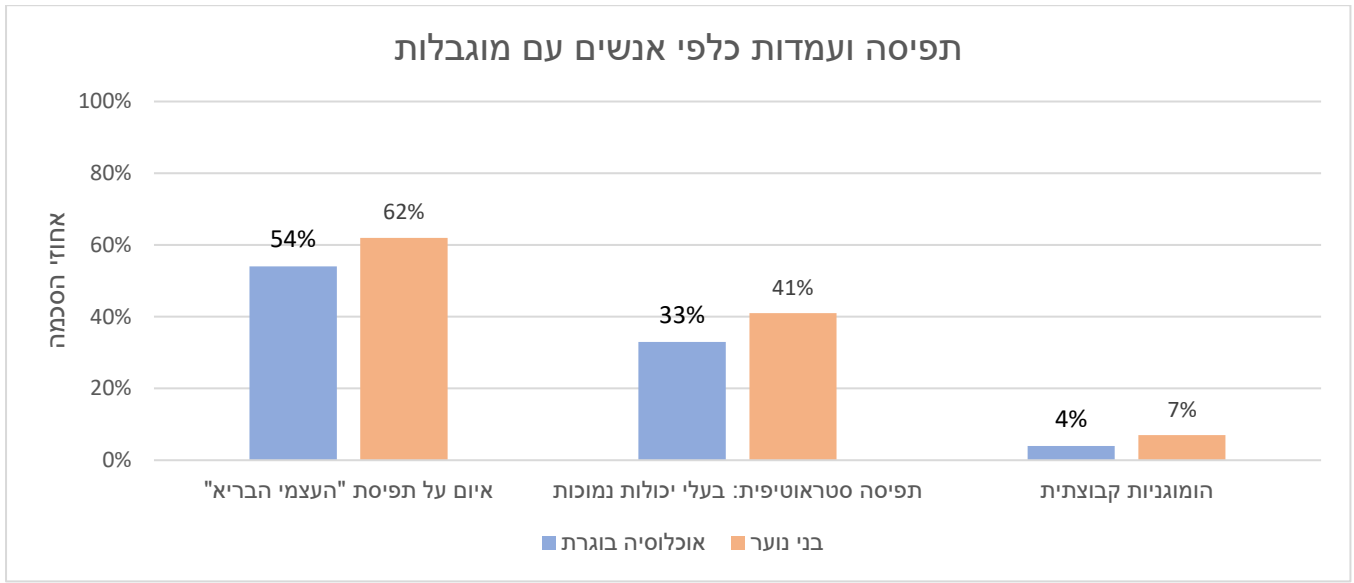
הכרה באפליה כלפי אנשים עם מוגבלות ברשות המקומית

- תושבי רשויות אלה מכירים באפליה כלפי אנשים עם מוגבלות ברשות המקומית במידה מועטה.
- תושבי רשויות אלה מכירים באפליה כלפי אנשים עם מוגבלות ברשות המקומית במידה בינונית.
- תושבי רשויות אלה מכירים באפליה כלפי אנשים עם מוגבלות ברשות המקומית במידה רבה.

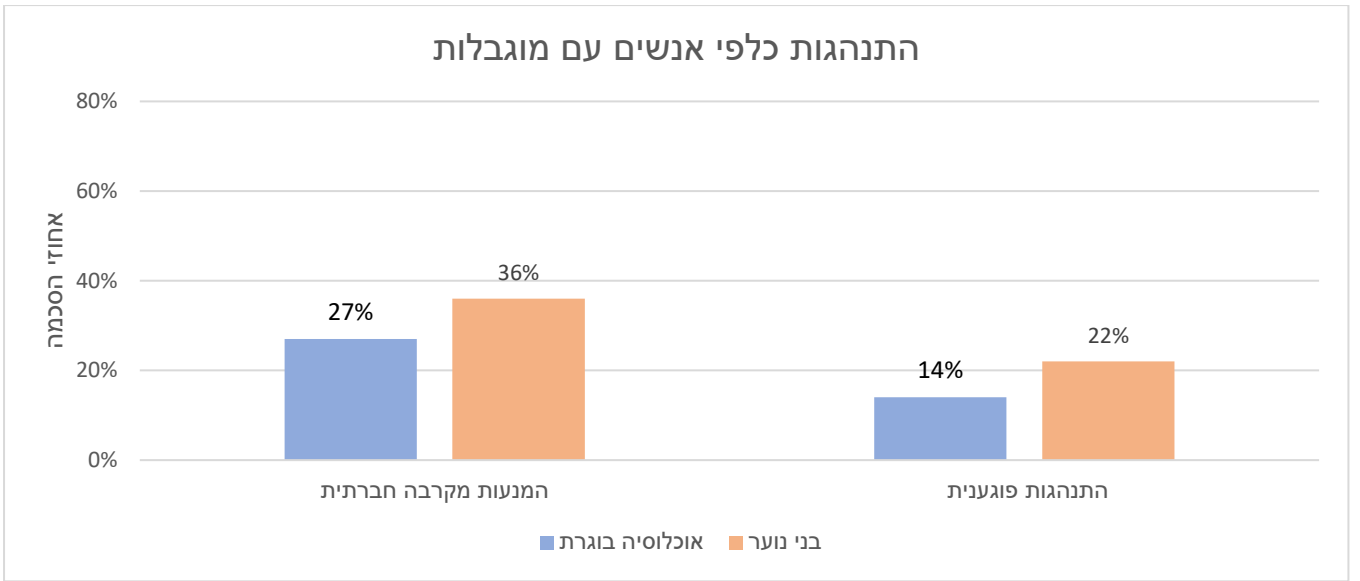
2016		2017		2018	
אחוזי הסכמה	עיר	אחוזי הסכמה	עיר	אחוזי הסכמה	עיר
24.8	נצרת	9.7	נצרת	14.7	שוהם
29.4	בני ברק	20.2	הרצליה	24.8	ירושלים
29.4	שוהם	21.1	כרמיאל	25.0	פתח תקווה
33.0	הרצליה	22.4	בני ברק	25.3	חולון
33.3	אשקלון	22.7	שוהם	25.9	הרצליה
34.6	נתניה	23.9	הוד השרון	26.1	הוד השרון
34.8	חולון	27.1	רחובות	27.0	רחובות
37.0	ירושלים	28.0	טבריה	27.1	בני ברק
37.6	ראשון לציון	28.0	ירושלים	28.0	טבריה
38.0	פתח תקווה	28.6	נתניה	28.5	ראשון לציון
38.2	טבריה	29.5	חולון	29.8	נתניה
38.7	אשדוד	29.6	באר שבע	30.1	כרמיאל
39.3	רמת גן	30.4	רמת גן	30.1	רמת גן
40.2	רחובות	31.5	ראשון לציון	30.5	באר שבע
40.6	כרמיאל	32.4	תל אביב	31.1	חיפה
42.7	הוד השרון	32.6	פתח תקווה	31.6	אשדוד
43.2	תל אביב	32.9	אשקלון	32.0	תל אביב
43.6	באר שבע	33.3	אשדוד	34.2	נצרת
44.8	חיפה	33.3	חיפה	35.3	אשקלון
48.9	חדרה	38.9	חדרה	37.5	חדרה

נספח 2- השוואות בין בני הנוער לאוכלוסיה הבוגרת

בנספח זה מוצגת ההשוואות בין בני הנוער למבוגרים בכל המדדים המופיעים בדוח, שבהם נמצאו הבדלים משמעותיים (מובהקים סטטיסטית) בין הקבוצות. כפי שתואר בפרק 6 ממצאי הדוח מעלים כי בני הנוער שליליים יותר במדדים של תפיסות, רגשות והתנהגות בהשוואה לאוכלוסיה הבוגרת²².

²² במדד הבוחן הימנעות מקרבה חברתית בחלק שעסק בנתוני בני הנוער הארציים שוקללו מספר פריטים שהופיעו בשאלון בני הנוער בלבד, המדד המדווח בנספח 2 חושב רק על בסיס הפריטים שהופיעו הן בשאלון לאוכלוסיה הבוגרת והן בשאלון לבני הנוער בשנת 2018.

נספח 3 - השאלון המלא²³

פרק ראשון: מדדי בסיס

במקבץ השאלות הבא, נרצה ללמוד מעט אודותיך. אנא השב על השאלות הבאות כמיטב הבנתך - אין תשובה נכונה או לא נכונה לשאלות אלה.

1. העדפה להיררכיה וחוסר שוויון בין קבוצות**

ישנן קבוצות רבות ומגוונות בעולם, קבוצות אתניות, קבוצות דתיות, קבוצות לאומיות ועוד. עד כמה אתה מסכים עם האמירות הללו לגבי קבוצות? ליד כל אמירה סמן את רמת הסכמתך בסולם של 1-7. (1 - לא מסכים כלל, 4 - מסכים במידה בינונית, 7 - מסכים מאוד)

1. עלינו לפעול על מנת לאפשר לכל הקבוצות בחברה סיכוי שווה להצליח.
2. מן הראוי שקבוצות מוכשרות או חזקות יותר ישלטו על קבוצות נחותות יותר.

פרק שני: עמדות כלפי אנשים עם מוגבלות

על פי ההגדרה המקובלת, אדם עם מוגבלות הוא "אדם עם לקות פיסית, נפשית או שכלית, לרבות קוגניטיבית, קבועה או זמנית, אשר בשלה מוגבל תפקודו באופן מהותי בתחום אחד או יותר מתחומי החיים העיקריים". (למשל, אדם עם מגבלה בהליכה, בראייה או בשמיעה, אדם המתמודד עם מחלת נפש, אדם עם מגבלה שכלית או התפתחותית)

במקבץ השאלות הבא, נשאל על עמדותיך ורגשותיך כלפי אנשים עם מוגבלות.

תפיסות:

1. סטריאוטיפים כלפי מוגבלות (תכונות מנוגדות)

בכל הצירים הבאים ישנם שני שמות תואר אפשריים לתיאור תכונות אופי של בני אדם. באיזו מידה כל אחת מהתכונות מתארת לדעתך אדם טיפוסי עם מוגבלות?

עוין	2	3	4	5	6	7	8	ידידותי
1	2	3	4	5	6	7	8	
בעל יכולות נמוכות								בעל יכולות גבוהות
1	2	3	4	5	6	7	8	
חלש**								חזק
1	2	3	4	5	6	7	8	
תלוי באחרים**								עצמאי
1	2	3	4	5	6	7	8	

2. דעות קדומות "מרומזות" כלפי אנשים עם מוגבלות

²³ שאלות ומדדים המסומנים בכוכבית (*) לא הופיעו בשאלון בני הנוער. שאלות ומדדים המסומנים בשתי כוכביות (**) לא נכללו בדיווח התוצאות בדוח שלעיל.

ציין עד כמה אתה מסכים עם האמירות הבאות (1-לא מסכים כלל, 4 - מסכים במידה בינונית, 7- מסכים מאד):

1. נראה שאנשים עם מוגבלות לא מנצלים את ההזדמנויות שהחברה והמדינה מציעות להם**.
2. אנחנו צריכים להיזהר מכך שאנשים עם מוגבלות ינצלו לרעה את הסיוע הרב שהם מקבלים מהחברה ומהמדינה**.
3. בישראל אין אפליה נגד אנשים עם מוגבלות.
4. אנשים עם מוגבלות דורשים יותר מדי במאבקם על זכויות שוות.
5. החברה דואגת יותר מדי לאנשים עם מוגבלות, באופן שאינו הוגן כלפי קבוצות אחרות שזקוקות לסיוע.

3. הכרה באפליה כלפי אנשים עם מוגבלות ברשות המקומית

באיזו תדירות אתה חושב שאנשים עם מוגבלות נחשפים לאפליה בתחומים הבאים, בעיר/יישוב מגוריך? (1 = כלל לא, 4 - במידה בינונית, 7 = במידה רבה)

1. אפליה במקום העבודה או במוסדות אקדמיים.
2. אפליה שמתבטאת בהערות ואמירות לא סובלניות.
3. אפליה בקבלת שירותים עירוניים.

4. נורמות חברתיות בחברה הישראלית כלפי אנשים עם מוגבלות**

בשאלות הבאות אנחנו לא שואלים על עמדותיך האישיות, אלא על הדרך שבה אתה מעריך שאנשים בחברה הישראלית חושבים. אנא דרג את תשובותיך על סולם הנע בין (1-כמעט אף אחד, 4 – כמחצית מהאנשים, 7- כמעט כולם):

1. כמה ישראלים לדעתך, חושבים שזה נורמאלי לספר בדיחה או לומר אמירה בעלת אופי לא-סובלני כלפי אנשים עם מוגבלות?
2. כמה ישראלים חושבים שזה בסדר להפלות אנשים עם מוגבלות במקום העבודה או במוסדות אקדמיים?

5. הומוגניות של אנשים עם מוגבלות²⁴

אנא דרג את הסכמתך עם ההיגדים הבאים על גבי סולם שנע בין 1 - כלל לא, 4 - במידה בינונית, 7 - במידה רבה

1. אנשים עם מוגבלות דומים אחד לשני מבחינת ההתנהגות שלהם.
2. אני מאמין שאנשים עם מוגבלות מסוגים שונים (פיזית, נפשית, שכלית) חולקים תכונות משותפות.

6. תפיסת איום מעשי, סמלי ו'העצמי הבריא'²⁵

אנא דרג את הסכמתך עם ההיגדים הבאים על גבי סולם שנע בין 1 (כלל לא) ל 7 (במידה רבה).

1. שילוב אנשים עם מוגבלות בחברה הישראלית מאיים על חוסנה של החברה הכללית.
2. השקעת משאבים בשילוב אנשים עם מוגבלות פוגעת בשאר האוכלוסייה.
3. אני חושש שאולי יום אחד אני או מישהו מבני משפחתי יכול להפוך להיות אדם עם מוגבלות*.
4. אם תהפוך יום אחד לאדם עם מוגבלות – עד כמה השינוי הזה מאיים / מפחיד אותך?
5. אם תהפוך יום אחד לאדם עם מוגבלות, עד כמה את מפחד שתאבד את החברים שלך?

רגשות:

מפגש עם אנשים עם מוגבלות יכול לעורר בנו באופן טבעי רגשות שונים ומגוונים. נסה לחשוב באיזו מידה תחושות אלה עולות בך כאשר אתה פוגש או משוחח עם אדם עם מוגבלות? על גבי סולם שנע בין 1 (כלל לא) ל 7 (במידה רבה).

- כעס**
- אמפתיה
- גועל (סלידה דחייח)

²⁴ מדד ההומוגניות הינו ממוצע משוקלל של שאלות 1-2.

²⁵ מדד תפיסת האיום המעשי מהסמלי הינו ממוצע משוקלל של שאלות 1-2. מדד תפיסת האיום על העצמי הבריא הוא ממוצע משוקלל של שאלות 3-4 (בפרק 6 שיוחד לבני הנוער מדד זה חושב כממוצע משוקלל של שאלות 4-5).

- פחד**
- עצב
- הערצה
- רחמים
- מבוכה (אי נוחות, אי נעימות, חוסר ידיעה כיצד נכון לנהוג).
- בושח**
- בוז**

מדדי התנהגות

1. הימנעות מקרבה חברתית לאנשים עם מוגבלות**²⁶

באיזו מידה אתה מסכים עם ההיגדים הבאים בסולם שנע בין 1 - כלל לא, 4 – במידה בינונית, 7 - במידה רבה.

1. הייתי מוכן להיות שכן של אדם עם מוגבלות.
2. הייתי מוכן להיות חבר של אדם עם מוגבלות.
3. הייתי מוכן להיות בת/בן זוג של אדם עם מוגבלות.
4. הייתי מוכן שילדי ילמדו בכיתה עם ילד עם מוגבלות.
5. הייתי מוכן שיוקם מועדון חברתי לאנשים עם מוגבלות בשכונה שלי.
6. הייתי מוכן ללכת לחוג/שיעור שיש בו משתתף אחר שהוא אדם עם מוגבלות.
7. הייתי מוכן להיות חבר בקבוצת פייסבוק או וואטסאפ שחברים בה אנשים עם מוגבלות.
8. באיזו מידה נראה לך שיש אפשרות שתרגיש משיכה מינית כלפי אדם עם מוגבלות**.
9. עד כמה תמנע מלחבק אדם עם מוגבלות או לנשק אותו/ה על הלחי.

2. תמיכה במדיניות מפלה כלפי אנשים עם מוגבלות**²⁷

באיזו מידה אתה מסכים עם ההיגדים הבאים בסולם שנע בין 1 - כלל לא, 4 – במידה בינונית, 7 - במידה רבה.

1. לאנשים עם מוגבלות צריכה להיות זכות להביא ילדים לעולם.
2. לאנשים עם מוגבלות צריכות להיות זכויות שוות כמו לכל אחד אחר.
3. יש לאסור על אנשים עם מוגבלות להצביע בבחירות.
4. יש לאפשר לאנשים עם מוגבלות לקחת חלק בכל פעילות בה לוקחת חלק החברה הכללית.
5. עדיף להקצות מסגרות ושירותים ייעודיים לאנשים עם מוגבלות מאשר להתאים את שירותי המרחב הציבורי לאנשים עם מוגבלות.

3. עזרה אישית וקולקטיבית**²⁸

באיזו מידה אתה מסכים עם ההיגדים הבאים בסולם שנע בין 1 - כלל לא, 4 – במידה בינונית, 7 - במידה רבה.

1. על החברה בישראל מוטלת האחריות לסייע ככל שניתן לאנשים עם מוגבלות.
2. עדיף לא להעניק סיוע נרחב מדי לאנשים עם מוגבלות, שכן עליהם ללמוד להתמודד עם מוגבלותם בכוחות עצמם.
3. הייתי מוכן להשקיע זמן ומשאבים אישיים בסיוע לאנשים עם מוגבלות.
4. הייתי רוצה לקבל מידע כיצד לסייע יותר, באופן אישי, לאנשים עם מוגבלות.

²⁶ מדד ההימנעות מקרבה חברתית הינו ממוצע משוקלל של שאלות 1-5. בפרק 6 שיוחד לבני הנוער המדד שחושב לצורך ההשוואה בין בני הנוער לאוכלוסייה הבוגרת חושב כממוצע משוקלל של שאלות 2-3 ושאלות 6-7 ו-9.

²⁷ מדד התמיכה במדיניות מפלה כלפי אנשים עם מוגבלות הינו ממוצע משוקלל של שאלות 1-3. בפרק 6 שיוחד לבני הנוער המדד חושב כממוצע משוקלל של שאלות 1-5.

²⁸ מדד העזרה האישית הינו ממוצע משוקלל של שאלות 3-4. מדד העזרה הקולקטיבית מתייחס לתשובות המשתתפים בשאלה 1 בלבד משום ששאלה 2 לא הופיעה בשנים 2016-2017 (בפרק 6 שיוחד לבני הנוער מדד זה חושב כממוצע משוקלל של שאלות 1-2).

4. התנהגות פוגענית כלפי אנשים עם מוגבלות²⁹

ציין באיזו מידה כל אחד מהדברים הבאים מתרחש בחיי היום יום שלך (1 = לעולם לא; 7 = לעיתים קרובות)

1. אנשים שאני מכיר משתמשים במילות גנאי שיש בהן שמות של מוגבלות (כמו "מפגר" או "חולה נפש").
2. חברי (ואני) צוחקים לפעמים על אנשים עם מוגבלות.
3. היו מקרים בהם אני עצמי קראתי לאנשים "מפגר" או "חולה נפש" כזלזול או מילת גנאי.
4. אני חש חוסר נוחות כשאני פוגש אדם עם מוגבלות (שאיני מכיר), ולכן אעדיף להתחמק משיחה ומפגש איתו**.
5. כשאני רואה אנשים עם מוגבלות במקומות ציבוריים, אני משתדל להתעלם מהם ולהסיט את מבטי**.

5. מגע עם קבוצות שונות (כולל אבחנה בין מוגבלויות שונות)**:

באיזו מידה היית מעוניין להכיר יותר לעומק את חיהם ונקודת מבטם של אנשים מהקבוצות הבאות? בסולם שנע בין 1 - כלל לא, 4 – במידה בינונית, 7 - במידה רבה.

- אנשים עם מוגבלות נפשית.
- אנשים עם מוגבלות פיזית.

יחס לתפקוד העירייה לגבי אנשים עם מוגבלות*

1. יחס כלפי תפקוד הרשות המקומית בנוגע לאנשים עם מוגבלות³⁰

עד כמה לדעתך הרשות המקומית/ העירייה בעיר בה אתה מתגורר מטפלת בנושאים הבאים הקשורים לאנשים עם מוגבלות בעירך. השתמש בסולם הנע בין 1 - כלל אינה מטפלת, 4 - מטפלת במידה בינונית, 7 - מטפלת במידה מיטבית .

1. שינוי תפיסות והפחתת דעות קדומות כלפי אנשים עם מוגבלות.
2. הפחתת האפליה (במקומות עבודה, במקומות בילוי ועוד) כלפי אנשים עם מוגבלות.
3. הנגשה של מבני ציבור ושירותים עירוניים אחרים לאנשים עם מוגבלות.
4. קיום פעילויות חברתיות ייעודיות לאנשים עם מוגבלות.

2. חשיבות נושא הטיפול באנשים עם מוגבלות בשיקולי ההצבעה בבחירות המקומיות³¹

בחודש אוקטובר השנה יתקיימו בחירות לרשויות המקומיות ולעיריות. בימים אלו, מנהלים המועמדים את מסע הבחירות שלהם. נבקש כי תענה על השאלות הבאות ביחס לבחירות ברשות המקומית אליה אתה משתייך/בעירך בסולם שנע בין 1 (במידה מועטה מאוד או כלל לא) עד 7 (במידה רבה מאוד):

1. חשוב בעיניי שהנושא של קידום מעמדם וזכויותיהם של אנשים עם מוגבלות יעסיק את המועמד לו אצביע.
2. אני מרגיש שאין מספיק מועמדים ששמים דגש על נושא קידום מעמדם וזכויותיהם של אנשים עם מוגבלות ברשות המקומית שלי/בעירי.
3. הייתי שמח אם הרשות המקומית/העיר שבה אני מתגורר הייתה מפנה משאבים לכלליים רבים יותר מתקציבה הקיים לטיפול באנשים עם מוגבלות (כולל הנגשת שירותים בעיר, תמיכה נפשית וחברתית ושינוי היחס של תושבי העיר כלפיהם)*.

מחאת הנכים*

במהלך השנה האחרונה, ארגוני הנכים בישראל הנהיגו את המאבק להעלאת קצבת הנכות. כאשר המוחים פתחו במאבק קצבת הנכות בישראל עמדה על 2,342 ₪ בחודש, בעוד שהמוחים ביקשו להעלותה לגובה שכר המינימום בישראל (5,300 ₪ בחודש). מחאת הנכים פרצה בשנה שעברה, לאחר שוועדת הכנסת דחתה בפעם השלישית הצעת חוק שנועדה להעלות את קצבת הנכות לגובה שכר המינימום בישראל. המחאה נמשכה לאורך השנה והעלתה את הנושא לראש סדר היום הציבורי.

²⁹ מדד ההתנהגות הפוגענית כלפי אנשים עם מוגבלות הינו ממוצע משוקלל של שאלות 1-3.
³⁰ מדד היחס כלפי תפקוד הרשות המקומית בנוגע לאנשים עם מוגבלות הינו ממוצע משוקלל של שאלות 1-4 (בשנים 2016-2017 מדד זה חושב על סמך שאלות שונות שלא הופיעו במדד השנה).
³¹ מדד חשיבות נושא הטיפול באנשים עם מוגבלות בשיקולי ההצבעה בבחירות המקומיות הינו ממוצע משוקלל של שאלות 1-3.

ענה על השאלות הבאות בסולם של 1 = כלל לא/מסכים במידה מועטה מאוד; 7 = במידה רבה/מסכים במידה רבה מאוד:

- באיזו מידה היית מודע לקיומה של מחאה זו.
- אני חושב שהפגנות שנערכו במסגרת מאבק הנכים הפריעו למהלך חיי היום של אנשים.
- אני חושב שהמפגינים מארגוני הנכים ניסו לשפר את פני החברה בישראל**.
- אני חושב שהמפגינים מארגוני הנכים ניסו לעורר מהומה בכדי להשיג את מטרותיהם האישיות**.
- אני תומך בדרישת המוחים להעלות את קצבאות הנכות לגובה שכר המינימום, אפילו אם הדבר יעלה את הגרעון התקציבי של המדינה או יגרור העלאה במיסים**.

חשיפה לשיח בנושא אנשים עם מוגבלות בקרב המשיבים וילדיהם*

אנחנו מעוניינים להבין עד כמה חייהם וצרכיהם של אנשים עם מוגבלות עולים בדיונים ושיחות במהלך חיי היום יום שלך. לגבי כל אחד מהפריטים הבאים, ציין מה התדירות בה הוא התרחש בשנה האחרונה.
בסולם של 1 = לעיתים נדירות מאוד או לעולם לא, 4 מדי פעם או אחת לכמה חודשים, 7 לעיתים קרובות מאוד או באופן כמעט יום יומי.

- במקום העבודה שלי, מתקיימות שיחות (פרטיות או שיחות עבודה) על חייהם של אנשים עם מוגבלות או על הצרכים שלהם.
- אני מדבר עם קרובי וחברי על קשיים או זכויות של אנשים עם מוגבלות.
- ענה על שאלה זו רק במידה ויש לך ילדים:
- בבית הספר של ילדי מתקיימים שיעורים ופעילויות בנושא אנשים עם מוגבלות

שאלות שהופיעו בשאלון בני הנוער בלבד:

1. הימנעות מקרבה חברתית לבני נוער עם מוגבלות³²

בשאלות הבאות נרצה להבין לעומק את יחסך האישי, לנערים ונערות עם מוגבלות. ציין באיזו מידה אתה מסכים עם ההיגדים הבאים בסולם שנע בין 1 (במידה מועטה מאוד או כלל לא) עד 7 (במידה רבה מאוד).

1. הייתי מוכן להיות חבר של נערה/בן/ת גילי שיש לו מוגבלות.
2. הייתי מוכן להיות בקשר רומנטי עם מישהו/מישהי עם מוגבלות.
3. הייתי מוכן ללכת לחוג שיש בו משתתף אחר שהוא נערה/עם מוגבלות.
4. הייתי מוכן להיות חבר בקבוצת פייסבוק או וואטסאפ שחברים בה נערים/ות עם מוגבלות.
5. הייתי רוצה שבכיתה שלי ילמד/תלמד תלמיד/ת עם מוגבלות.
6. עד כמה תמנע מלחבק נערה/עם מוגבלות או לנשק אותה/ה על הלחי.
7. כשאני פוגש נערה/עם מוגבלות אני לא בטוח איך עלי להתייחס אליה/ה בגלל המוגבלות שלה/ה.
8. לרוב אבחר שלא להתקרב לנערה/עם מוגבלות, כי אני לא יודע מה להגייד ליה בגלל המוגבלות שלה/ה.
9. נערה/עם מוגבלות יכולה להיות פופולרי ואהוב מאוד בכיתה.
10. נערה/עם מוגבלות תמיד יהיה דחוי/ה חברתי.
11. אני חושב שלנערים/ות עם מוגבלות יהיה קשה להשתלב במסגרות רגילות, ולכן צריך להקים מסגרות מיוחדות בשבילם (חוגים, תנועת נוער וכו')*.

2. נורמות של בריונות כלפי נערים עם מוגבלות

בשאלות הבאות אנחנו לא שואלים על עמדותיך האישיות, אלא על הדרך שבה אתה חושב שנערים בני גילך חושבים ומתנהגים. אנא דרג את תשובותיך על סולם הנע בין (1-כמעט אף אחד, 4 – כמחצית מבני הנוער, 7- כמעט כולם):

- כמה בני נוער בישראל לדעתך, חושבים שזה בסדר ללגלג ולומר דברים פוגעניים כלפי אנשים או נערים עם מוגבלות.
- כמה מבני הנוער בישראל לדעתך, יתנהגו באלימות מילולית או פיזית כלפי נערים/ות עם מוגבלות.

³² מדד ההימנעות מקרבה חברתית לבני נוער עם מוגבלות הינו ממוצע משוקלל של שאלות 1-8. לצורך ההשוואה בין בני הנוער לאוכלוסייה הבוגרת חושב ממוצע משוקלל של שאלות 1-4 ו-6.

- כמה מבני הנוער בישראל לדעתך, יטרידו או יצחקו ברשת (בפייסבוק, וואצאפ, סנאפצ'אט ועוד) על נערים/ות או אנשים עם מוגבלות.

חשיפה לשיח בנושא אנשים עם מוגבלות בקרב בני הנוער

אנחנו מעוניינים להבין עד כמה חייהם וצורכיהם של אנשים עם מוגבלות עולה בדיונים ושיחות במהלך חיי היום יום שלך. לגבי כל אחד מהפריטים הבאים ציין מה התדירות בה הוא התרחש בשנה האחרונה.
סולם של 1 = לעיתים נדירות מאוד או לעולם לא, 4 מדי פעם או אחת לכמה חודשים, 7 לעיתים קרובות מאוד או באופן כמעט יום יומי.

- בבית הספר שלי מתקיימות פעילויות ושיעורים בנושא אנשים עם מוגבלות.
- בבית הספר שלי מעודדים את התלמידים ליזום פעולות התנדבות וסיוע לאנשים עם מוגבלות*.
- בבית הספר שלי מעודדים את התלמידים לגלות סובלנות כלפי אנשים עם מוגבלות*.
- בתנועת הנוער שלי או בחוגים בהם אני משתתף מתקיים דיון על חייהם וצורכיהם של אנשים עם מוגבלות.
- אני מדבר עם הורי או בני משפחה אחרים על הקשיים או הזכויות של אנשים עם מוגבלות.
- אני מדבר עם חברי על קשיים או זכויות של אנשים עם מוגבלות.

פרק שלישי: פרטים דמוגרפיים

1. פרטים דמוגרפיים שנאסוף בסקר:

- ✓ מין זכר/נקבה
- ✓ גיל
- ✓ עיר
- ✓ הכנסה ממוצעת
- ✓ השכלה יסודי/תיכון/על תיכוני/תואר ראשון/תואר שני ומעלה
- ✓ דת
- ✓ רמת דתיות

2. פרטים דמוגרפיים נוספים:

א. על פי ההגדרה המקובלת, אדם עם מוגבלות הוא "אדם עם לקות פיזית, נפשית או שכלית, לרבות קוגניטיבית, קבועה או זמנית, אשר בשלה מוגבל תפקודו באופן מהותי בתחום אחד או יותר מתחומי החיים העיקריים" (למשל, אדם עם מגבלה בהליכה, בראייה או בשמיעה, אדם המתמודד עם מחלת נפש, אדם עם מגבלה קוגניטיבית או התפתחותית).

האם אתה עצמך עונה להגדרה של אדם עם מוגבלות (באם לתפיסתך או לתפיסת אנשים אחרים)? אם כן, פרט.

ב. האם יש לך קשרים קרובים ויום יומיים עם אדם/אנשים עם מוגבלות. כן/לא
אם כן, סמני מי מהבאים (ניתן לסמן יותר מאפשרות אחת):

- בן/בת זוג
- קרוב/קרובי משפחה
- חברים
- עמיתים לעבודה.
- עבודתי קשורה בתחום אנשים עם מוגבלות
- אחר

ג. האם יש לך קשרים רחוקים עם אדם/אנשים עם מוגבלות. כן/לא
אם כן, סמני מי מהבאים (ניתן לסמן יותר מאפשרות אחת):

- מכרים
- שכנים
- חברים של ילדי
- אחר